

MOKINIŲ INDOKTRINAVIMAS Į ANTROPOSOFIJĄ ŠTEINERIO VALDORFO MOKYKLOSE

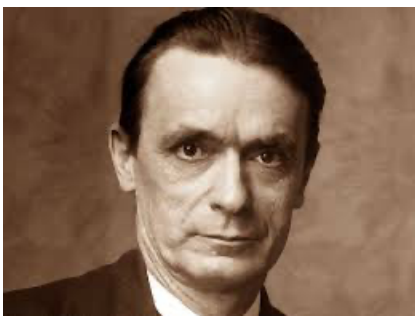
Skaitytojams pateikiame prancūzų filosofo Grégoire Perra straipsnį apie už Valdorfo mokyklų pedagogikos slypinčią tikrovę.

Lietuvoje Valdorfo ugdymas vykdomas pagal formaliojo (pradinio, pagrindinio ir vidurinio) ir (ar) neformaliojo (ikimokyklinio, priešmokyklinio ir kito neformaliojo) ugdymo programas ir yra paremtas Lietuvos Respublikos švietimo patvirtinta savito (netradicinio) ugdymo koncepcija. Šiuo metu Lietuvoje veikia virš 20-ties Valdorfo įstaigų, mokyklų, darželių ar grupių.

Straipsnio autorius per trisdešimt metų dalyvavo Valdorfo pedagogikos erdvėje. Joje praleido vaikystę ir paauglystę, vėliau tapo mokytoju ir svarbiu Antroposofų draugijos nariu, o po to atsirbojo ir su dideliu įžvalgumu ėmė analizuoti judėjimą bei jo kenksmingas pasekmes.

Straipsnyje daug kartų bus minimas žodis „Antroposofija“. Tai mistinė doktrina, teigianti, kad tikrąją gyvenimo esmę, tiesas galima pažinti tik ypatinga intuicija, kurią kiekvienas gali išsiugdyti antroposofijos siūlomais fiziniais ir psichiniais pratimais. Antroposofija yra gnosticizmo, manicheizmo, kabalos, ezoterikos, hinduizmo ir krikščionybės idėjų mišinys.

Įvadas



Antroposofija – tai XX a. pradžios Austrijos-Vengrijos filosofo, teosofo, mistiko ir mokytojo Rudolfo Šteinerio (1861-1925) doktrina. Antroposofų draugija (asociacija, kurios misija – skleisti jo ezoterinę doktriną) atsirado 1913 m. suskilus Teosofijos draugijai. Rudolfo Šteinerio doktriną sudaro didžiulis gnostinis mokymas, apimantis tokius skirtingus elementus kaip reinkarnacija ir karma, Kristaus soliarinė prigimtis, skirtingi subtilieji žmogaus kūnai ir kt. Tačiau ši doktrina nėra vien tik teorijos rinkinys. Rudolfas Šteineris taip pat padėjo

pagrindus naujoms veikloms, iš kurių kai kurios sulaukė pasaulinio pasisekimo, įskaitant „Weleda“ kompanijos kosmetiką, biodinaminę žemdirbystę ir Šteinerio-Valdorfo švietimą.

Šteinerio-Valdorfo mokyklų federacijos interneto svetainėje arba vienos iš šių mokyklų atvirų durų dienos metu niekas atvirai nepasakos apie Šteinerio-Valdorfo pedagogikos ir antroposofinės doktrinos sąsajas. Jie kalbės apie pedagogiką, kurios dėmesio centre yra individo vystymasis, atsižvelgiant į jo unikalumą dėl žmogiškosios esybės sampratos. Rudolfas Šteineris bus pristatomas nebent kaip praėjusio amžiaus pedagogas ir filosofas, o Šteinerio-Valdorfo mokyklos bus apibūdinamos visų pirma kaip novatoriškos institucijos, panašiai kaip Freinet ar Montessorri mokyklos. Nebus užsimenama apie antroposofiją, kaip ezoterinę doktriną, sudarančią teorinį šios pedagogikos pagrindą, ir visų pirma apie žmogiškuosius ir net institucinius ryšius¹, kurie iš tiesų sieja Šteinerio-Valdorfo struktūras ir Antroposofijos draugiją².

Ir vis dėlto sąsajos tarp Šteinerio-Valdorfo mokyklų ir Rudolfo Šteinerio kūrybos bei ją propaguojančios institucijos yra labai realios. Galiu tai paliudyti keliais būdais: kaip buvęs mokinys, didžiąją dalį savo mokyklinio amžiaus praleidęs šiose mokyklose, kaip buvęs šių mokyklų mokytojas, kuris savo „mokytojų rengimą“ atliko Rudolfo Šteinerio institute Šatu (Chatou) ir kaip buvęs Antroposofų draugijos narys, daugelį metų glaudžiai bendradarbiavęs su jos Vykdomoju komitetu. 1979-1989 m. mokiausi Šteinerio-Valdorfo mokyklose *Verrières-le-Buisson* ir *Chatou*, netoli Paryžiaus. Man buvo devyneri metai, kai tėvai, nusivylę Prancūzijos švietimo sistema, išsiuntė mane į šią mokyklą. Baigiantis mokyklai, licėjaus metais, savo mokykloje išklausiau kelias paskaitas apie antroposofijos idėjas³. Todėl 1990-1995 m., būdamas jaunas studentas, noriai lankiau viešas paskaitas, kurias Paryžiuje skaitė Antroposofų draugija, kurios nariu tuomet buvau 1995-2009 m. Nuo 1992 iki 2004 m. su tam tikromis pertraukomis taip pat dirbau mokytoju dviejose Šteinerio-Valdorfo mokyklose Paryžiaus regione.

Tuo pačiu laikotarpiu ir iki atsistatydinimo 2009 m. glaudžiai bendradarbiau su Prancūzijos antroposofų draugijos prezidentu, ypač jaunimo, kuriam buvau paprašytas parengti „antroposofinio mokymo kursą“, klausimu. Iš tiesų, rengiant šį būsimą mokymo kursą, reikėjo teikti pirmenybę buvusiems Šteinerio-Valdorfo studentams, kurie, pasak Visuotinės antroposofų draugijos vykdomojo komiteto nario Bodo von Plato, su kuriuo bendradarbiau šiame projekte, „savo karmoje turi susitikimą su antroposofija“. Taigi buvau svarbus šios

¹ Žr. šio liudijimo III dalį.

² Jei būtų paskelbta apie šias sąsajas, ar Prancūzijos vyriausybė subsidijuotų šias mokyklas?

³ Antraisiais vidurinės mokyklos metais mūsų mokytojai liepė mums lankyti antroposofo, krikščionių bendruomenės pastoriaus Gérard'o Klockenbring'o paskaitą tema „viršjuslinė žmogaus prigimtis“. Paskutiniaisiais mano mokymosi metais Šatu Šteinerio-Valdorfo mokykloje mums buvo pranešta, kad Žeraras Klockenbringas (Gérard Klockenbring) netoli mokyklos skaitys paskaitų ciklą. Aš nuėjau ir, patrauktas jo mokymo, galiausiai ėmiau jį sekti, kai jis skaitė paskaitas Antroposofijos draugijoje.

Antroposofų draugijos narys, skaičiau paskaitas, vadovavau darbo grupėms ir rašiau straipsnius į įvairius žurnalus, buvau parašęs knygą, kurią išleido viena iš jų leidyklų⁴.

Kartais net turėdavau „privilegiją“ susitikti su vienu iš Visuotinės antroposofų draugijos, įsikūrusios netoli Bazelio, Šveicarijoje, vykdomojo komiteto narių. Pačioje Antroposofų draugijoje priklausiau *Dvasinio Mokslo* mokyklai, t. y. ypatingai antroposofų kategorijai, turinčiai priėjimą prie aukštesnių ezoterinių tiesų, apie kurias neleidžiama pranešti net eiliniams Antroposofų draugijos nariams. Dalyvavau ezoterinėse pamokose, slaptame šios *Dvasinio mokslo* mokyklos kulte⁵. Šis kultas vyko Šteinerio mokyklos patalpose *Verrières-le-Buisson* mieste.

Šiandien, žvelgiant iš laiko perspektyvos, man aišku, kad tapti aktyviu ir žymiu šios sektantiškos organizacijos nariu mane paskatino devynerių metų lankymas Šteinerio-Valdorfo mokykloje, o likęs mano gyvenimas buvo logiška indoktrinacijos, kurią ten patyriau, pasekmė.

I. KLASTINGA INDOKTRINACIJA

1. Antroposofija paslėpta dėstomuose dalykuose

Remdamasis savo, kaip buvusio mokinio, šių mokyklų mokytojo ir buvusio antroposofo, patirtimi, norėčiau pabandyti apibūdinti indoktrinacijos, kurią mokiniai patiria Šteinerio-Valdorfo mokyklose, subtilumą. Ji ypatinga tuo, kad yra neidentifikuojama, t. y. mokiniams dėstomos įvairios Rudolfo Šteinerio idėjos, tačiau neminama jų kilmė ar konkretus jų pobūdis. Mokytojai jas sieja su dėstomais dalykais, tarsi tai būtų objektyvūs faktai, o ne labai orientuota tikrovės vizija. Dėl to mokiniai gali pajusti, kad jų mąstymas paliktas visiškai laisvas. Daugiausia jie pastebės tam tikras specifines praktikas (kai kuriems keistas), bet į kurias gali rinktis nekreipti dėmesio. Tačiau faktas lieka faktu, kad šios idėjos ir praktika daugelį metų sudarė jų psichinę, kultūrinę ir intelektualinę visatą, įsireždamos kaip nesąmoningas ženklas, kuris lydės juos visą gyvenimą ir prie kurio jie tikriausiai sugrįš įvairiomis progomis.

Šio indoktrinacijos proceso nematomumą pirmiausia lemia nepakankamas visuomenės informuotumas apie antroposofiją. Antroposofija yra labai sudėtinga. Priešingai paplitusiai nuomonei, joje yra tik nedidelė dalis to, ką galima pavadinti ezoterine doktrina (mokymas apie kosminę Kristaus prigimtį, apie reinkarnaciją, apie kosminę Žemės evoliuciją keliuose vienas po kito einančiuose įsikūnijimuose, apie dvasines hierarchijas ir t. t.). Tai puoselėja antroposofai, kurie dažnai (bet ne visada) yra Antroposofų draugijos nariai. Tačiau didžiąją dalį antroposofinės doktrinos sudaro ne šios ezoterinės idėjos, o interpretacijos, susijusios su visomis pažinimo ir meno sritimis. Pavyzdžiui, yra daugybė antroposofinių zoologijos, botanikos, pedagogikos, fizikos, istorijos, geografijos, literatūros, filosofijos,

⁴ Christophe Dekindt ir Grégoire Perra, *Du spirituel au cinéma, les arrière-plans occultes du cinéma d'action américain*, Ed. Pic de la Mirandole.

⁵ Rudolf Steiner, *Leçons ésotériques de la première classe*, Ed. E.A.R.

dietologijos, matematikos ir t. t. interpretacijų. Menų srityje yra specifinių antroposofinių praktikų tapybai, architektūrai, muzikai, šokiui, teatrui ir t. t. Rudolfas Šteineris kalbėjo apie visas šias sritis. Todėl kai mokytojas Steinerio-Valdorfo mokykloje veda pamokas, jam nereikia užsiminti apie Rudolfo Šteinerio „ezoterinį mokymą“... ir dažnai jis to nedaro. Jam tereikia dėstyti tradicinius dalykus, šiek tiek juos nuspalvinant Rudolfo Šteinerio ar jo mokinių pateiktomis interpretacijomis. Kadangi nacionalinio švietimo inspektoriai nėra susipažinę su šiomis interpretacijomis, kurios yra antroposofijos specialistų darbas, jiems sunku jas pastebėti. Kad būtų aiškiau, galiu pateikti keletą pavyzdžių:

4 klasėje mokiniai mokosi zoologijos ir nagrinėja įvairių gyvūnų, pavyzdžiui, liūto, karvės ir erelio, fiziologiją. Iš pirmo žvilgsnio šis mokymas atrodo kaip objektyvi šių gyvūnų elgesio fenomenologija. Bent jau taip pamatys inspektorius, skaitantis mokinių sąsiuvinius. Tačiau mokytojas žodžiu užsimins ir apie tai, kad erelį reikia sieti su Žmogaus galva, Karvę - su jo medžiagų apykaitos sistema (galūnėmis), o Liūtą - su ritmine sistema (širdimi, plaučiais). Taip mokytojas išdėsto kai kuriuos esminius Rudolfo Šteinerio doktrinos elementus, t. y. kad žmogus yra trilypė būtybė, kurioje glūdi įvairios gyvūnų karalystės⁶.

Kitas pavyzdys: mažose klasėse mokytojas vaikams pasakoja daugybę pasakų ar mitų. Iš pirmo žvilgsnio tai tradicinio literatūros ir mitologijos mokymo dalis. Tik štai Šteinerio-Valdorfo mokytojai tai daro įterpdami antroposofines interpretacijas... Tai matyti iš jų santūrių užuominų į tokių knygų, kaip „Mitai ir legendos bei jų okultinės tiesos“⁷ arba „Paslėpta Grimų pasakų išmintis“⁸, turinį. Dar visai neseniai dauguma šių knygų nebuvo išverstos į prancūzų kalbą (nes mokytojams jos buvo prieinamos per vokiškąją kultūrą), todėl nacionaliniai švietimo inspektoriai negalėjo jomis remtis, norėdami nustatyti iš jų kylančius doktrinos elementus, kurie aptinkami Šteinerio-Valdorfo mokytojams pasakojant vaikams pasakas ir mitus.

Paskutinis pavyzdys. Šteinerio Valdorfo mokyklų 11 ir 12 klasėse mokiniai mokosi dviejų pasaulinės literatūros kūrinių: Perkūno romano ir Gėtės „Fausto“. Iš pirmo žvilgsnio inspektorius, atsivertęs mokinių sąsiuvinius, rastų ne ką kitą, kaip tik abiejų minėtų kūrinių nagrinėjimą po sceną ar skyrių su įvairiais bandymais juos interpretuoti. Tačiau jei atidžiau pažvelgsite į šias interpretacijas, turėdami žinių apie antroposofiją, pamatysite, kad jos visos sutampa su Rudolfo Šteinerio doktrinos elementais. Pavyzdžiui, nagrinėjant Mefistofelio charakterį, visuomet prieisime prie išvados, kad jis turi dvilypį charakterį. Taip jis tampa „Blogio jėgų“, kurios, pasak Šteinerio, skirstomos į Liuciferio ir Ahrimano jėgas, atstovų⁹.

Taigi iš pažiūros nekaltas meno kūrinio tyrinėjimas tampa sunkiai aptinkama indoktrinacijos galimybe. Iš tiesų mokytojas nė žodžiu neužsimins apie Rudolfą Šteinerį. Šios

⁶ Rudolf Steiner, Žmogus santykiuose su gyvūnais ir stichijų dvasiomis, Triads ed.

⁷ Rudolf Steiner, Mitai ir legendos bei jų okultinės tiesos, ed. E.A.R.

⁸ Rudolf Steiner, *Mitai ir legendos bei jų okultinės tiesos*, E.A.R. red

⁹ Šia tema skaitykite: Rudolf Steiner, Lucifer et Ahriman, ou Une théorie de la connaissance chez Goethe, Ed. E.A.R. Pasak Steinerio, blogio jėgos skirstomos į Liuciferio ir Ahrimano būtybes. Liuciferis atstovauja ekspansijos, tirpimo ir puikybės principui, o Ahrimanas - susitraukimo, sklerozės ir proziškumo principui.

interpretacijos paprasčiausiai (dirbtinai) paimamos iš studijuojamo kūrinio, o paskui pateikiamos kaip universalios ir laikui nepavaldžios tiesos (nes, kaip vėliau parodys mokytojas, jas galima rasti ir kituose kūrinuose kitu laiku). Tas pats vyksta ir su Percevalo romano skyrių interpretacija. Kiekvieną kartą pateikiamos Rudolfo Šteinerio idėjos, neminint jų kilmės¹⁰. Šis subtilus procesas vyksta visuose dalykuose nuo pat darželio! Norint tuo įsitikinti, tereikia perskaityti *Pedagoginį planą*¹¹ arba *Patarimus*¹² ir tai, kas ten pasakyta, susieti su Rudolfo Šteinerio ezoteriniu mokymu.

Dėl paslėpto šių antroposofinių idėjų pobūdžio, mokiniams ypač sunku jas suvokti. Kaip jie gali suvokti idėjas, kurios savo originalia forma yra įmaišytos į tradicinį mokymą kaip prieskonis į patiekalą ir iš pirmo žvilgsnio jam neprieštarauja, o veikia jį praplečia? Manau, kad tie, kurie yra indoktrinuoti į kreacionizmą, turi daugiau galimybių. Jiems bus įmanoma vienu ar kitu metu pamatyti, kaip jų idėjos susiduria su objektyviais dabartinio mokslo duomenimis. Tai retai pasitaiko antroposofinėms interpretacijoms, kurios daugiau ar mažiau gali susiliesti su šiuolaikinio mokslo duomenimis. Tiesą sakant, mokslines interpretacijas nuolat atnaujinama antroposofai, kurie vėliau jas perduoda šių mokyklų mokytojams¹³.

Galima įsivaizduoti, kokį poveikį vaikų intelektiniam lavinimui daro toks sistemingai naudojamas procesas. Taigi mokiniai gyvena su antroposofinėmis idėjomis, sumišusiomis su objektyviais studijuojamų dalykų duomenimis. Ir kadangi šios idėjos nuolat kartojasi įvairiomis formomis, jie ima jas laikyti objektyviomis tiesomis, nežinodami jų šaltinio. Tik tada, jei nuspręsite tapti antroposofu, su šiomis idėjomis susidursite sąmoningai ir nustatysite jų šaltinį. Bet tada jau nebereikės jų smerkti, o veikia jas priimti ir skleisti, nes būsite tapę Mokytojo mokiniais.

2. Subtili mokinių indoktrinacija visuose dėstomuose dalykuose

Antroposofijos mokytojai šiose mokyklose savo idėjas mokiniams visada perduoda sunkiai atpažįstamu būdu. Jos beveik niekada nepateikiamos kaip Rudolfo Šteinerio idėjos, o kaip kultūros paveldo kūrinų interpretacijos. Iš pirmo žvilgsnio nėra jokios Šteinerio-Valdorfo mokykloms būdingos botanikos, bet Šteinerio raštai apie Gėtės botaninius raštus, kuriuos galima įpinti į tradicinį gyvenimo ir gamtos mokslų mokymą¹⁴. Iš pirmo žvilgsnio taip pat nėra jokios pasaulio istorijos, būdingos Šteinerio-Valdorfo mokykloms, bet yra Rudolfo Šteinerio

¹⁰ Wernerio Greubo knyga *La Quête du Graal, Wolfram von Eschenbach et la réalité historique* („Grailo ieškojimas, Volframas fon Ešenbachas ir istorinė tikrovė“) yra šių mokyklų mokytojams skirtas vadovėlis.

¹¹ Rudolf Steiner, *Plan Pédagogique*, Éditions Anthroposophiques Romandes.

¹² Rudolf Steiner, *Conseils, réunions avec les professeurs de l'école Steiner de Stuttgart*, išleido Šteinerio-Valdorfo mokyklų federacija, 2005 m. spalio mėn.

¹³ Prancūzijoje žurnalas *L'Esprit du Temps*, kurio redakcinės kolegijos nariu buvau dvejus metus, yra spaudos organas, daugiausia vykdamas šį mokslinės ar literatūrinės informacijos atnaujinimo darbą tarp Šteinerio-Valdorfo mokytojų.

¹⁴ Šia tema skaitykite: Ernst-Michaël Kranich, *Le règne végétal et la plante primordiale de Goethe*, Ed. Triades.

komentarai apie įvairias civilizacijas¹⁵. Tas pats pasakytina apie visus dalykus ir disciplinas, įskaitant menus. Tačiau tik gerai išmanantis didžiulę antroposofinę literatūrą gali pastebėti šią praktiką. Juo labiau kad dauguma Šteinerio veikalų iki šiol nebuvo iki galo išversti į prancūzų kalbą, o Vokietijoje jie buvo dėstomi žodžiu. Štai kodėl doktrininis šio mokymo pobūdis galėjo likti nepastebėtas nacionalinių švietimo inspektorių, kaip ir iki šiol. Tam tikra prasme galima sakyti, kad jis turi pasąmoninį pobūdį.

Kai mokiausi pagal Šteinerio-Valdorfo pedagogikos kursą, ypač Šatu institute, galėjau įsitikinti, kad ši praktika iš tiesų buvo organizuota. Jau tada mane pribloškė neatitikimas tarp to, ką kalbėjo mūsų dėstytojai, nuolat deklaruojantys, kad mokytojas turi būti kūrybingas ir niekada netaikyti gatavų receptų, ir kurso, kurio metu mus mokė kelių dešimtmečių senumo metodų, visada tų pačių nuo pat pirmosios mokyklos įkūrimo 1919 m. Tiesą sakant, dvejus metus dalyvavęs šiuose mokymuose, galiu paliudyti, kad iš esmės tai buvo doktrininis mokymas, o ne pedagoginės praktikos mokymas. Mus mokė, kaip kiekviename vaiko raidos etape įskiepyti tam tikras antroposofines idėjas ir sampratas, slapta susiejant jas su tradiciniu mokymu (žinoma, taip nebuvo sakoma), ir stebėti, kaip kiekviename mokomame mokinyje galima aptikti tam tikrų Rudolfo Šteinerio idėjų.

Pavyzdžiui, istorijos mokymo specialistas mokė mus istorinių įvykių eigoje išvelgti Liuciferio-Ahrimano poliariškumą ir šiuo požiūriu dėstyti dalyką. Pavyzdžiui, Prancūzijos revoliucija turėjo būti dėstoma atsižvelgiant į Dantono ir Robespjero poliariškumą: vienas atstovavo Liuciferio jėgoms (Dantonas), kitas - Ahrimano jėgoms (Robespjeras). Arba chemijos specialistas mus mokė, kaip apibūdinti kiekvieną Mendelejevo periodinės klasifikacijos elementą kaip unikalią kosminių principų išraišką. Taip azotas ir deguonis tapo kosmologinėmis esybėmis, turinčiomis savo „temperamentą“. Mums buvo parodyta, kokius cheminius eksperimentus galima atlikti laboratorijoje, kad mokiniams pademonstruotume tokių periodinių elementų temperamentų egzistavimą. Galėčiau tęsti ir tęsti pavyzdžius, kaip mokėme mokinius mokyti tikslių Rudolfo Šteinerio doktrinos elementų, tiksliau, parodyti tikrovę šios doktrinos požiūriu, neįvardydamas jos ir nenurodydamas mokiniams galimo tokio požiūrio šališkumo. Iš tikrųjų Šteinerio-Valdorfo mokytojų pedagoginį rengimą sudaro mokinių mokymas, jiems patiems nežinant, matyti pasaulį Rudolfo Šteinerio akimis!

Tuo metu stebėjau, kad niekas neparašė jokių mokymo vadovėlių, nes šie metodai atrodė tokie seni ir išbandyti. Dabar, kai pagalvoju, suprantu, kad tokios praktikos neįmanoma užrašyti, nes tai reikštų, jog rizikuojama atskleisti sistemingą šių indoktrinacijos metodų pobūdį. Noras išlaikyti šiuos metodus gyvus, neišsaldant jų raštu, iš tikrųjų yra ne kas kita, kaip *alibi* slėpimui. Tokie vadovėliai egzistuoja, tačiau jie nėra nei publikuojami, nei platinami. Prisimenu, kad instruktoriai kartais paminėdavo vieną iš šių veikalų ir įgaliodavo patikimiausius mokytojus praktikantus pasidaryti kelias fotokopijas asmeniniam naudojimui. Tačiau didžioji dalis buvo perduodama žodžiu. Vienas iš šių slaptų darbų buvo duotas man, kai

¹⁵ Šia tema skaitykite tam tikrus skyrius iš knygos Mokslas apie okultizmą, Ed. E.A.R. arba Simptomai istorijoje, Rudolf Steiner, Ed. Triades.

buvau mokytojas. Pačiuose pirmuosiuose puslapiuose buvo parašyta: „Šis dokumentas yra Laisvojo Dvasios mokslo universiteto Pedagoginės sekcijos nuosavybė, patikėtas ... kolegijai, perduotas, iki pedagoginės veiklos nutraukimo, ...“. Slaptas tokių darbų perdavimo pobūdis aiškiai parodo nenuginčijamą ryšį tarp Rudolfo Šteinerio ezoterikos ir Šteinerio-Valdorfo mokyklose teikiamo mokymo. Akivaizdu, kad tokie dokumentai niekada neturėjo būti skelbiami viešai, o jų savininkai, nutraukę mokymą, turėjo juos grąžinti *Goetheanum*¹⁶.

Šie antroposofinių nuorodų diegimo į tradicinį mokinių mokymą metodai, kuriuos įdiegė pats Rudolfas Šteineris, kai 1920 m. Štutgarte buvo įkurta pirmoji mokykla, neseniai buvo paskelbti. Valdorfo mokytojams mažai žinomas, šis didelis, storas ir sunkiai prieinamas tomas yra savotiška dogmatinė informacinė bazė, iš kurios galima pasisemti informacijos beveik kiekvienu praktiniu Šteinerio mokyklos gyvenimo atveju: metų kartojimas, vidaus taisyklės, sprendimai, kuriuos reikia priimti dėl kairiarankių ir dešiniarankių mokinių, geografijos mokymo metodai konkrečioje klasėje, aiškios antroposofijos ir Šteinerio pedagogikos sąsajos ir pan.

Yra keletas ypač svarbių klausimų ir atsakymų, pvz:

- Rudolfas Šteineris vienam mokytojui, kuris paklausė: „Kaip, mokant geologijos, užmegzti ryšį tarp geologijos ir Akašos kronikos?“ (ką antroposofija sako apie ledynmečius), atsakė: „(...) Mes neturime bijoti kalbėti su vaikais apie Atlanto teritoriją. Neturime to pamiršti. Mes netgi galime tai panaudoti istoriniame kontekste. Tik tada teks išsižadėti įprastos geologijos. (...) Ledynmetis buvo Atlantiškojo laikotarpio katastrofa. Senasis, vidurinysis ir pastarasis ledynmetis yra ne kas kita, kaip tai, kas vyksta Europoje, kol Atlantida grimzta. (p. 99 ir 100)

- Į vieno mokytojo klausimą: „Kaip galima nubrėžti paralelę tarp to, ką sako mokslas, ir Dvasios Mokslo požiūrio (ledynmečio tema)?“ Rudolfas Šteineris atsakė: „Galima nubrėžti paralelę. Ketvirtąją erą galima lygiagrečiai sieti su Atlantida, o trečiąją erą - iš esmės su tuo, ką aš apibūdinau kaip Lemūro erą, tačiau per daug nesureikšminant dalykų.“ (p. 101)

- Mokytojui, kuris paklausė: „Kaip gamtos istorijoje reikėtų traktuoti žmogų? Rudolfas Šteineris atsakė: „Kalbant apie žmogų, mano cikluose rasite beveik viską, kas vienaip ar kitaip išbarstyta. (...) Viskas, ką jums reikia padaryti, tai pritaikyti tai mokyklai. (...) Taigi remkitės tuo, ką žinote iš antroposofijos“. (p. 125)

Nuo pat pradžių šią pedagogiką sudarė antroposofijos dėstymas mokiniams, perpinant ją su tradiciniu mokymu ir pateikiant jos teiginius kaip faktus, o ne hipotezes. Tai, kad šį veikalą Federacija ir šiandien leidžia be jokios kritinės distancijos nei pastabose, nei pratarmėse, rodo, kad šių mokyklų mokytojai nemato pagrindo juo abejoti! Jiems antroposofija yra Tiesa, o kadangi ji būtina žmogaus sielai, ji turi būti perteikiama vaikams nuo mažens. Kalbėti

¹⁶ Visuotinės antroposofinės draugijos būstinė, esanti Dornache, Šveicarijoje. Tai tarptautinis antroposofijos nervų centras.

mokiniams apie Atlantidą ar Lemūriją Šteinerio mokytojui yra „moralinė būtinybė“. Jie tik turi būti atsargūs, kad nebūtų pagauti atvirai dėstant antroposofiją.

3. Kai kurių kultūrinių nuorodų pavertimas sakraliais

Dabar norėčiau aprašyti kitą klastingo mokinių indoktrinavimo aspektą. Tai - kelių kultūrinių nuorodų, tarsi įkaitinta geležimi, padarymas šventomis jų sąmonėje. Jos visada tos pačios, kad ir koks būtų laikotarpis ar šalis: Gėtės „Faustas“, „Traktatas apie spalvas ir augalų metamorfozę“¹⁷, Wolframo von Eschenbacho „Parzival“¹⁸, Kasparo Hauserio mįslė¹⁹, Šilerio „Laiškai estetiniam žmonijos auklėjimui“ ir Izenheimo altoriaus paveikslas. Taip pat turėtume pridėti keletą smulkesnių nuorodų, pavyzdžiui, Gilgamešo epą, manicheizmą (Manio doktriną), Atlantidos mitą ir kt. Dėl to daugelis Šteinerio-Valdorfo studentų, studijuodami universitete, vieną ar kitą iš šių kūrinių pasirenka kaip savo disertacijos temą. Jiems jie yra savotiškas kultūrinis horizontas, kurio neįmanoma peržengti, leitmotyvai, prie kurių jie nuolat grįžta.

Tačiau kokia tokio sakralizavimo prasmė? Paprasčiausiai tam, kad šios antroposofinės nuorodos taptų mokinių, kuriuos tada galima lengvai pritraukti į Antroposofijos draugiją, nuorodomis. Tereikia pasiūlyti jiems vėliau dalyvauti konferencijoje, pavyzdžiui, apie Gėtę arba Kasparą Hauserį. Kai susipažįsti su Antroposofijos draugija iš vidaus, supranti, kad ją sudaro kelios charizmatiškos asmenybės, laikančios save šių skirtingų kultūrinių nuorodų specialistais. Visada yra Fausto specialistas, kitas - Parzival, dar kitas - Isenheimo altoriaus paveikslas ir t. t. Ir šios vietos yra brangios. Šie specialistai yra tarsi sargai tarp įprasto kultūros pasaulio ir antroposofų pasaulio. Šią gudrią strategiją įdiegė pats Rudolfas Šteineris. Jis labai dažnai pristatydavo antroposofines idėjas prisidengdamas tam tikrų kūrinių studijomis. To pavyzdys - *Goethenum* pavadinimas Visuotinės antroposofijos draugijos būstine. Tie, kurie domisi Gėte, su antroposofija susidurs per Šteinerio komentarus apie šio didžiojo vokiečių rašytojo mokslinius ir poetinius kūrinius.

Šis procesas dar veiksmingesnis su buvusiais Šteinerio-Valdorfo mokyklų auklėtiniais, kuriems šios nuorodos buvo pateiktos kaip absoliutūs atskaitos taškai. Iš tikrųjų jie studijuojami tam tikrame konkrečiame amžiuje, tarsi jų studijavimas būtų savotiškas iššventinimo ritualas. Kai kurie mokiniai „Fausto laikotarpio“ neišstudijavimą gali išgyventi kaip tragediją, nes jie gali praleisti atostogas Vokietijos Šteinerio-Valdorfo mokykloje, kad užpildytų šią bjaurią spragą. Šios nuorodos yra tam tikras bendras ir šventas Šteinerio Valdorfo mokyklos mokinių kultūrinis paveldas. Žinoma, tai iš tikrųjų prisideda prie intelektualinio uždarmo, nes tie patys kūriniai, apie kuriuos šimtmetį buvo kartojamos tos pačios pastabos, vėl ir vėl sugrįžta. Kai studijavau universitete, savo magistro darbo tema pasirinkau gamtos

¹⁷ Goethe, le *Traité des Couleurs et la Métamorphose des Plantes*, Ed. Triades. Įžangos autorius Rudolfas Šteineris.

¹⁸ Wolfram von Eschenbach, *Parzival*, Ed. E.A.R.

¹⁹ Peter Tradowsky (antroposofas), *Kaspar Hauser ou le combat pour l'esprit*, Ed. Triades.

sampratą Gėtės „Fauste“, ir prisimenu, kad mano darbo vadovui buvo nelengva įkalbėti mane sutikti studijuoti kitą autorių. Mačiau, kad tas pats nutiko ir su kitais šios mokyklos studentais. Vienas rašė filosofijos magistro darbą apie Gėtės „Augalų metamorfozes“, kitas - literatūros magistro darbą apie Wolframo von Eschenbacho „Parzival“ ir t. t. Steinerio-Valdorfo mokiniui nelengva ištrūkti iš šio ribotų ir šventų nuorodų rato! Ne todėl, kad jie nesidomės niekuo kitu, išskyrus „Faustą“ ar „Parzival“, bet joks literatūros ar mokslo kūrinys jų akyse neturės tokios pat auros kaip šie, kurie jau nebėra tik nuorodos, o pamaldumo objektai. Visame pasaulyje Šteinerio-Valdorfo mokyklos formuoja savo mokinių protus aplink nedidelį skaičių kultūrinių nuorodų, kurios gali atverti kelią į antroposofiją.

4. Antroposofiniai ritualai, kurie nekalba savo vardu

Kitas Šteinerio-Valdorfo mokyklų pedagoginės praktikos elementas, prisidedantis prie šios klastingos indoktrinacijos, yra visur esantis kulto ir religijos elementas. Iš pirmo žvilgsnio tai atrodo kaip tradicinis krikščioniškas ritualas. Šiose mokyklose švenčiamos beveik visos krikščioniškos šventės: Mykolas, Antanas, adventas, Kalėdos, Trijų Karalių šventė, Velykos, Sekminės, Joninės ir kt. O prireikus mūsų vadovai žino, kaip pasinaudoti šia krikščioniška nuoroda..... Tačiau už apeigų, išoriškai primenančių tradicines formas, iš tiesų slepiasi užmaskuoti antroposofiniai ritualai, arba „pritaikyti“ vaikams²⁰. Iš tikrųjų antroposofinėje doktrinoje greta daugybės rytietiškų nuorodų yra tai, ką galima pavadinti „krikščioniškąja ezoterika“. Arkangelas šventasis Mykolas yra kosminė būtybė, Kristus - dieviškumas, anksčiau susijęs su Saule, o dabar – su Žemės dvasia, ir pan. Patys antroposofai švenčia šias krikščioniškas šventes, tačiau su slaptais antroposofiniais ritualais. Šteinerio-Valdorfo mokyklose antroposofiniai ritualai ir su jais susijęs ezoterinis mokymas įgauna iš pažiūros tradicinių ritualų formą, tačiau šiek tiek modifikuotą, kad jų turinys būtų aiškinamas antroposofiškai.

Pavyzdžiui, kasmet rugsėjo pabaigoje mokiniai švenčia Mykolo pergalę prieš drakoną, suvaidindami legendą apie šventąjį Jurgį, gelbstintį princesę. Jie pamažu supranta, kad drakonas yra šiuolaikinio amžiaus materializmo alegorija, o Mykolas yra dvasinė jėga, galinti jam pasipriešinti ir išgelbėti žmogaus sielą (princesę), kurią pabaisa ketino praryti. Iš tikrųjų tai netiesioginė nuoroda į vieną iš pagrindinių Rudolfo Šteinerio doktrinos elementų, t. y. 1879 m. įvykusią dvasinę kovą tarp tamsos jėgų ir šviesos jėgų, kurias įkūnijo arkangelas Mykolas. Šioje nedidelyje pjesėje sutraukti doktrinos elementai, kuriuos Šteineris išsamiai išdėsto savo darbuose²¹. Tas pats pasakytina ir apie visas šiose mokyklose švenčiamas vadinamąsias krikščioniškas šventes: iš tikrųjų tai ezoteriniai antroposofiniai mokymai, alegorine ir

²⁰ Šia tema skaitykite: Rudolf Steiner, *Les fêtes de l'année et leur intériorisation*, Ed. E.A.R., ir Étienne Blanchon, *Les fêtes du cours de l'année*, Ed. E.A.R. 5

²¹ Rudolf Steiner, *La Chute des Esprits des Ténèbres, arba La mission de Michaël*, Ed. Triades, arba *Lettres aux membres*, Ed. E.A.R.

simboline forma pateikiami per ritualines apeigas, kurios yra neatsiejama mokyklos gyvenimo dalis.

Tačiau šių mokyklų ritualai neapsiriboja vien tik daugybės krikščioniškų švenčių, susijusių su metiniu ritmu, šventimu. Jie apima ir maldas bei meditacijas, taip pat „perėjimo apeigas“. Savo forma ir turiniu jos dar labiau susijusios su antroposofija. Skirtingu dienos metu mokiniai deklamuoja žodžius (priklausomai nuo amžiaus), kurie iš tikrųjų yra paties Rudolfo Šteinerio arba jo mokinių parašyti meditaciniai tekstai²². Yra žodžiai, skirti rytinei pamokai, popietinei pamokai, prieš valgį (savotiška malda), savaitės pradžiai, metų pradžiai, pirmųjų mokslo metų pradžiai, mokyklos pabaigai ir t. t. Kiekviena iš šių progų mokiniai deklamuoja šiuos skaitinius. Kiekviena iš šių progų šie skaitiniai arba choriniai skaitiniai tampa nedidelių apeigų, kurios yra neatsiejama mokymo proceso dalis, priežastimi. Mokytojai dažnai net pataria tėvams, kokius žodžius jie turėtų skaityti savo vaikams įvairiu dienos metu. Ir šiuo atveju mokytojai niekada aiškiai nepasako, kad šie žodžiai yra Rudolfo Šteinerio. Tai tiesiog žodžiai, ir juos reikia sakyti, nes tokia yra tradicija. Prabėgomis verta paminėti, kaip gudriai mokytojai vengia su mokiniais vartoti terminus maldos ar mantros. Iš tiesų, neminint šių religinės praktikos elementų jų vardais, galima išvengti jų įsisąmoninimo. Ši gudrybė kilo iš paties Rudolfo Šteinerio, kuris viename interviu su pirmaisiais Štutgarto mokyklos mokytojais sakė

„Šiems žodžiams niekada nesakykite ‚maldos‘, sakykite ‚mokyklos atidarymo žodžiai‘. Venkite kada nors mokytojo lūpose išgirsti žodį ‚malda‘. Ir jūs jau būsite didele dalimi neutralizavę išankstinį nusistatymą, kad tai antroposofijos reikalas²³“.

Taigi mokiniai skatinami kartoti tekstus, kuriuose supaprastinta forma išdėstytos antroposofinės idėjos, tačiau nesugebant nustatyti jų kilmės ir atvirai neprisirišant prie juos parašiusio Mokytojo. Vis dėlto šie tekstai dėl nuolatinio kartojimo galiausiai įsirėžia į protą.

Pavyzdžiui, ryto žodžiai, kuriuos visose Šteinerio mokyklose mokiniai kartu su mokytoju choru deklamuoja nuo 9-os iki 12-os klasės (vidurinėje mokykloje):

„Aš žiūriu į pasaulį,
kur žvaigždės šviečia
Saulė šviečia,
akmenys ilsisi.

²² Šia tema skaitykite: La vie religieuse de l'enfant, Ed. Iona. Šiame rinkinyje yra daug Rudolfo Šteinerio žodžių vaikams. Taip pat galima remtis knyga De l'éducation religieuse, paroles de Rudolf Steiner, un matériau de travail pour les pédagogues Waldorf, išleista vidiniam naudojimui su Pädagogische Forschungsstelle beim Bund der Freien Waldorfschulen Stuttgart maloniui leidimu, 1991.

²³ De l'éducation religieuse, paroles de Rudolf Steiner, un matériau de travail pour les pédagogues Waldorf, išleista vidiniam naudojimui su Pädagogische Forschungsstelle beim Bund der Freien Waldorfschulen Stuttgart maloniui leidimu, 1991, p. 67.

Ten auga šviesūs augalai,
ten gyvena protingi gyvūnai,
Ir žmogus, apdovanotas siela,
suteikia prieglobstį Dvasiai.
Aš taip pat žvelgiu į sielą,
kuri gyvena mano esybėje,
į kurią skverbiasi Dievo Dvasia,
Saulės šviesa,
ir sielos šviesa,
į išorinę erdvę,
ir mano siela viduje.
Į tave, Dievo Dvasia
kreipiuosi ir prašau
kad laiminančios galios
mokytis ir dirbti
augtų mano esybėje.

Šiuos žodžius ketverius metus beveik kiekvieną rytą kartodavau. Tik kai perskaičiau Rudolfo Šteinerio Teosofiją²⁴, supratau, kad tai antroposofinės žmogaus ir Visatos santykio sampratos santrauka. Iš tikrųjų pirmoji strofa atitinka keturių gamtos karalysčių (mineralinės, augalinės, gyvulinės ir žmogiškosios) santykį, kurį R. Šteineris sieja su keturiomis kosminėmis substancijomis (fizine, eterine, astraline ir dvasine). Antroje strofoje netiesiogiai brėžiama paralelė tarp Dievo ir Saulės - šią sąvoką Rudolfas Šteineris atskleidžia knygoje „Okultizmo mokslas“²⁵, teigdamas, kad Kristus yra Saulės Dvasia, nusileidusi į Žemę, kai Jėzus buvo pakrikštytas Jordane. Galiausiai paskutinė strofa yra aliuzija į Šventosios Dvasios jėgas, neišmatuojamą kosminę esybę, kurią R. Šteineris primena, pavyzdžiui, knygoje „Gyvenimo prasmė“²⁶ ir kituose veikaluose. Taip pat galėčiau imti pavyzdį iš žodžių, kuriuos turėdavome deklamuoti valgymo pradžioje:

„Žemės naktį,
dygsta augalai,
oro galia,

²⁴ Rudolf Steiner, *Theosophy*, Ed. Novalis.

²⁵ Rudolf Steiner, *The Science of the Occult*, Red.

²⁶ Rudolf Steiner, *The Meaning of Life*, Ed. Triades.

žolės išdygsta,
Ir saulės galia
brandina vaisius.
Taip dygsta siela,
širdies paslapyje,
Taip kyla dvasios galia,
pasaulio šviesoje,
Taip auga žmogaus stiprybė,
Dievo spindesyje.

Ir šiuo atveju ši malda toli gražu nėra paprastas poetinis tekstas apie gamtą, joje kondensuojami esminiai doktrinos apie žmogaus sielos ir įvairių stichijų santykių elementai. Pavyzdžiui, doktrina apie žmogaus temperamentus, kurių kiekvienas susijęs su tam tikru elementu²⁷. Arba ryšys tarp žmogaus sielos sudedamųjų dalių ir elementų²⁸.

Paskutinis pavyzdys: kiekvieną popietę klasės auklėtoja liepdavo mums deklamuoti šiuos žodžius:

„Tyrasis šaltinis, iš kurio viskas teka,
Tyrasis šaltinis, į kurį viskas grįžta,
Tyrasis šaltinis, kuris gyvena manyje,
Tavęs link judu ir Tavimi seku“.

Po daugelio metų sužinojau, kad šis eilėraštis iš tikrųjų buvo adaptuota mantra, kurią Rudolfas Šteineris davė savo mokiniams per vieną iš savo ezoterinių pamokų:

„Pirminis Aš, iš kurio mes ateiname,
Pirminis Aš, kuris gyvena visame kame,
Į tave, aukštesnysis Aš, mes grįžtame.“²⁹

Taigi matome, kaip meistriškai Rudolfas Šteineris sutaurino ir paslėpė savo ezoterinį mokymą iš pažiūros paprasta forma šiuose žodžiuose, kuriuos Šteinerio-Valdorfo mokyklose mokiniai privalo deklamuoti.

²⁷ Rudolf Steiner, Laloux, Berthold, L'énigme des tempéraments, Ed. Triades.

²⁸ Rudolf Steiner, Leçons ésotériques de la première classe, Ed. E.A.R. Šia tema skaitykite devintąją pamoką, p. 190 ir toliau.

²⁹ Rudolf Steiner, Ezoterinės pamokos, 1 tomas, Ed. E.A.R., p. 116 ir toliau.

5. Kai kurie Šteinerio-Valdorfo mokyklų meninės-mitinės-religinės atmosferos padariniai

Ši visur esanti ritualinė praktika, mano manymu, susideda iš to, kad mokiniai panardinami į tam tikrą nuolatinę religinę atmosferą, kuri kaip priklausomybė įsireš į jų psichiką. Prisimenu, kaip paauglystėje man atrodė, kad gyvenu savotiškame vienuolyne, pertraukiamame kasdienių ritualų ir žodžių. Ši nuolatinė religinė atmosfera kartu su visur esančia menine praktika ir dažnu legendų, pasakų ir mitų pasakojimu sukūrė tikrą meninę-mitinę-religinę atmosferą, kuri, mano manymu, neliko be pasekmių ir iškreipto poveikio:

- Amžiuje, kai turėtų būti budrus, protas, o vėliau ir kritiškas protas užmigdomi, nes atsiranda ryškus polinkis pasitelkti emocijas ir įsivaizdavimus, kurie vėliau gali paskatinti patiklumą ir pasidavimą savo impulsams;

- Kai kurių buvusių mokinių psichikos blokada susidūrus su tikrove. Dažnai pastebėdavau, kad jie geba paslėpti ir pamiršti viską, kas gali kelti nerimą, tarsi to niekada nebūtų buvę. Ypač kai jie sužinojo apie tam tikrą tikrovę, susijusią su antroposofinės aplinkos sektantiškumu, jų smegenys tarsi staiga atsisakė integruoti trikdančius duomenis. Žinoma, šį gebėjimą „kišti galvą į smėlį“ dar labiau pastebėjau tarp antroposofų ir mokytojų. Prisimenu katastrofišką vienos iš tokių mokyklų, kuri buvo valdoma kaip kolegialus organas, administracinį darbą³⁰: labai dažnai nebuvo platinama esminė informacija, nepriimami skubūs sprendimai ir tiesiog pamiršamos esminės užduotys, pavyzdžiui, mokinių registracija į brandos egzaminus! Tačiau mokytojai ir vadovai paprasčiausiai leido viskam pasislinkti, kol įvyko tragedija;

- Poreikis pakartoti ceremonijas, į kurias buvo gilinamasi per visą mokyklinę karjerą. Čia susiduriame su antroposofų praktika, kuriuos Rudolfas Šteineris kvietė švęsti daugybę švenčių, atlikti daugybę meditacinių pratimų³¹ ir medituoti daugybę mantrų³². Kai tapo tėvu, buvęs mano bendraklasis liepė savo vaikams kas vakarą vieną po kitos sukalbėti apie dešimt maldų;

- Savotiškas paauglių seksualumo slopinimas ir nukreipimas. Būdamas šių mokyklų mokytojas, dažnai girdėdavau kolegas sakant, kad svarbu paaugliams suteikti „stiprų dvasinį turinį“ ir priversti juos intensyviai dirbti, kad atitrauktų juos nuo galingų lytiškumo jėgų, į kurias jie gali „įkristi“. Manau, kad toks stabdymas ir nukreipimas skatina mokyklos, o vėliau ir antroposofų religingumo laikymąsi.

- Per didelis *ego* įvertinimas ir mistinės vaizduotės išaukštinimas. Tiesą sakant, Šteinerio-Valdorfo mokytojai kuo labiausiai vertina šias svajingas, mistines nuostatas. Būdamas mokinys, galėjau stebėti, kaip tie, kurie kuo ilgiau išlaikė vaizduotės istorijų pernešamų patiklių vaikų nuostatas, sulaukdavo didelės mokytojų pagarbos. Atrodė, kad svajingasis mokinys, palyginti su kitais bendraklasiais, buvo pastatytas ant tikro pjedestalo.

³⁰ Žr. šio liudijimo IV/4 dalį.

³¹ Ypač tuos, kurie yra jo knygoje *L'initiation*, Ed. Triades.

³² Rudolf Steiner, *Meditacijos kasdieniam gyvenimui*, Triades.

Vėliau, jau dirbdamas mokytoju, dažnai girdėdavau, kaip pedagoginiuose susirinkimuose buvo giriamos svajingiausių, naiviausių ir labiausiai egzaltuotų mokinių imlumo savybės. Buvo sakoma, kad jie išsaugojo savo sielą nepalietę ir tyrą. Netgi dažnai buvo sakoma, kad iš principo gera Štainerio-Valdorfo pedagogika turėtų kuo labiau sulėtinti intelektinių gebėjimų brendimo procesą. Maža to, mokytojai žaidžia mokinių latentinių pseudomokslo liaupsinimu ir pervertinimu, kad kuo ilgiau išlaikytų juos savotiškoje „pakibimo“ būsenoje, atitrūkusius nuo tikrovės. Štai kodėl šias mokyklas baigusius mokinių *ego* yra labai išvystytas. Iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti kaip pasitikėjimo savimi išraiška, kurią galima laikyti savybe. Tačiau atidžiau pažvelgus paaiškėja, kad šis milžiniškas pasitikėjimas savimi labai dažnai yra pagrįstas visai niekuo. Ritualinės šventės, religinės giesmės ir pasiruošimas semestro šventėms užima tiek daug mokymosi laiko, kad laikas, skirtas tikriesiems mokykliniams darbams, tiesiogine to žodžio prasme sutrumpėja.

Laikant juos stiprioje mitinėje, meninėje ir religinėje atmosferoje ir pernelyg pabrėžiant jų *ego*, šie mokiniai pripratinti prie tinginystės, dėl kurios jie tampa socialiniais nevykėliais, sugebančiais išsiversti tik pasipuikuojant ir viliojant. Juk kas gali būti normaliau nei atkartoti tai, ką pats patyrei? Kažkoku būdu suvilioti savo mokytojų, šie mokiniai suvalgo save iš to. Štai kodėl jų rezultatai per bakalauro egzaminus raštu būna tokie apgailėtini, bet žodžiu gali pasirodyti stebuklingai geri. Pavyzdžiui, mokykloje, kurioje dirbau ir kuri ruošė mokinius bakalauro, vos 40 % mokinių išlaikė šį egzaminą, beveik visada išlaikydami žodinį raštvedybos testą. Žinoma, toks sapno būsenos pratęsimas labai palankus galimybei vėliau tapti antroposofu, nes ši mistinė doktrina tuos, kurie į ją pasineria, kaip aš, nukelia į tolimus metafizinius svarstymus. Antroposofinis misticismas yra tarsi natūralus šių mokyklų mokinių pervertinamos sapno būsenos pratęsimas. Pervertinus *ego*, atsiranda individų, kurie gyvenime linkę tapti dėstytojais ar net guru. Vėliau Antroposofijos draugijoje jie atsidurs sielų dvasinių vadovų vaidmenyje, kuris jiems iš tikrųjų pažįstamas nuo vaikystės. Neretai Štainerio-Valdorfo mokyklose galima sutikti mokinių, kurie sistemingai ir akiai pasitiki savo jausmais ar intuicija, kartais nueidami taip toli, kad laiko save mažaisiais mediumais.

II. SAVARANKIŠKA SISTEMA

1. Mokiniai priversti laikytis skirtingų atskaitos taškų, praktikos ir kalbos

Kitas procesas, kurio metu Steinerio-Valdorfo mokyklose mokiniai supažindinami su sektantiška logika, yra daugybė atskaitos taškų, sąmoningai besiskiriančių nuo visuomenės.

Pavyzdžiui:

- Štainerio-Valdorfo mokiniai piešė kitaip, naudodami specialias kreideles („vaškines kreideles“),
- Mes praktikuojame niekur kitur neegzistuojančią meno rūšį (eritmiją, Rudolfo Štainerio išrastą šokio-jogos rūšį),
- Yra specialių ritualų,

- Ta pati mokinių grupė lieka kartu visą mokymosi laiką,
- Mokytojas vadinamas klasės auklėtoju ir yra atsakingas už tą pačią mokinių grupę nuo 1 iki 6 klasės, o kartais net nuo 1 iki 8 klasės,
- Mokymosi pabaigoje mokiniai sukuria vadinamąjį „šedevrą“, t. y. asmeninį darbą, kurį jie turi atlikti savarankiškai, ir t. t.

Smerkdamas šiuos faktus, aš nepasisakau už standartizuotą mokymą. Tačiau man atrodo labai nenormalu, kad šie skirtingi metodai mokiniams pristatomi kaip vieninteliai teisėti, taip, kad užsiminus apie kitus metodus ar kitus kriterijus iš karto sulaukiama mokytojų ir net kitų mokinių nepritarimo. Pavyzdžiui, mano dailės ir rankdarbių mokytojos užgaulų nepritarimą, kai kartu su kitais klasės draugais pasiūliau papasakoti pasaką, kuri nebuvo „tikra pasaka“, nes buvo iš XX a. septintojo dešimtmečio vaikų literatūros, taigi ne iš brolių Grimų, vienintelės antroposofų vertinamos pasakos, repertuaro. Sudėjus visus šiuos lingvistinius ir pedagoginius ypatumus, kurie patys savaime gali atrodyti nereikšmingi ar net simpatiški, supranti, kad jie sudaro tikrą nuorodų sistemą, kuri užsidaro taip, kad galiausiai apsinkina bendravimą tarp Šteinerio-Valdorfo mokyklos ir tradicinės mokyklos mokinių. Vienas buvęs mokinys neseniai man pasakojo, kaip jam buvo sunku susikalbėti su kitais žmonėmis, kurie neturėjo tokios pat ugdymo patirties. Akivaizdu, kad tai ruošia buvusius mokinius tapti būsimais šių mokyklų mokinių tėvais arba lengviau nei kiti priimti sektantišką antroposofinės aplinkos logiką. Dėl nuolatinio susidūrimo su skirtingais atskaitos taškais susidūrimas su išorinėmis normomis jiems bus tapęs psichologinių kančių šaltiniu.

2. Slėpimas nuo institucijų

Dabar norėčiau pereiti prie visiškai kito šio mokinių indoktrinavimo aspekto. Tai jų įtraukimas į melo ir apsimetinėjimo prieš oficialias institucijas praktiką. Šiose mokyklose valdžios pareigūnų apgaudinėjimas yra įprastas dalykas. Pavyzdžiui, buvau liudininkas, kaip, patikrinus mokytoją klasėje, jis dažnai pakeičiamas kitu mokytoju, turinčiu reikiamų įgūdžių ar kvalifikaciją³³. Tuomet mokinių prašoma „žaisti žaidimą“ ir inspektorius akivaizdoje elgtis taip, tarsi mokytojas, kuris tą rytą juos moko, būtų jų nuolatinis mokytojas³⁴. Taip pat gali būti atliekami sveikatos ir higienos patikrinimai. Prisimenu vieną, kai inspektoriai turėjo patikrinti, kaip vaikai valgo valgykloje. Tačiau šioje mokykloje vaikai valgė ne valgykloje, o klasėse su mokytojais, kurie juos prižiūrėjo ir liepė prieš valgį sukalbėti malda. Patikrinimo dieną, apie kurią mokytojai buvo įspėti prieš 24 valandas, valgykloje buvo tiesiog surengtos trys iš eilės

³³ Kai dirbau Šatu Šteinerio-Valdorfo mokykloje, viena mokytoja man pasakojo, kad Collège Interne (Valdančioji taryba) dažnai prašydavo jos būti kolegų, neturinčių reikiamos kvalifikacijos, kandidate. Tuo metu ji man sakė, kad jai vis sunkiau atsispirti tokiam spaudimui.

³⁴ Prieš kelerius metus vienoje iš Paryžiaus regiono Šteinerio mokyklų mokytojas per patikrinimą turėjo skubiai pakeisti vieną iš savo kolegų, nors tos klasės nepažino. Tai sukėlė tokią sumaištį tarp mokinių, kad inspektorius, nežinodamas apie apgaulę, padarė išvadą, jog mokytojas buvo toks nesugebantis, kad kėlė pavojų mokiniams. Solidarizuodamasis su mokykla, pavaduojantis mokytojas sutiko su šiuo papeikimu, už kurį nebuvo atsakingas, nors tais metais baigė mokytojo karjerą.

pamaldos, kad mokiniai galėtų ten pavalgyti ir viskas atrodytų tvarkinga. Vakare, per mokytojų susirinkimą, mokytojai pasidžiaugė, kad mokiniai „sužaidė žaidimą“. Šie įvairūs būdai apeiti įstatymą įtraukia mokinius į pasipriešinimo veiksmus prieš institucijas, kurios laikomos priešiškomis. Jie subtiliai verčiami pripažinti, kad visuomenės, kurioje gyvena, taisyklės ir įstatymai nėra tokie geri, o tai gali sustiprinti jų jausmą, kad jie gyvena atskirame pasaulyje. Kadangi antroposofai viską, kas nepriklauso „antroposofinei aplinkai“, vadina „išoriniu pasauliu“, visuomenė, kurioje šie mokiniai gyvena, jiems yra „išorinis pasaulis“!

3. Abejotinas mokinių ir mokytojų artumas

Vienas iš šios klastingos indoktrinacijos aspektų grindžiamas tuo, kad mokytojai yra labai artimi savo mokiniams. Pirma, tokį artumą skatina tai, kad tas pats klasės auklėtojas tą pačią mokinių grupę gali vesti šešerius ar aštuonerius metus. Akivaizdu, kad tai padeda sukurti labiau šeimyninius nei profesinius santykius. Be to, sąmoningai taikomos apsaugos priemonės, kad būtų sudarytos sąlygos didesniam artumui. Pavyzdžiui, kai kurie mokiniai, norėdami užsidirbti kišenpinigių, dažnai tampa savo mokytojų vaikų auklėmis arba valytojomis. Dirbau mokykloje, kurioje mokiniai žinojo absoliučiai viską apie mokytojų asmeninį gyvenimą. Tai tapo įprasta diskusijų tema žaidimų aikštelėje, todėl jie jautėsi gyvenantys tarsi išplėstinėje šeimoje.

Šį reiškinį sustiprina tai, kad šiose mokyklose daugelis mokytojų yra ir savo mokinių tėvai. Be to, šių mokyklų mokytojai skatinami pasakoti mokiniams apie savo gyvenimą, kad „užmegztų žmogiškesnę ryšį“, kaip ir aš buvau skatinamas daryti, kai tik pradėjau ten mokytojauti. Tokia praktika leidžia užmegzti santykius, kurie gali būti labai intymūs, o mokytojas nebe tik moko, bet yra tarsi mokinių sielų vedlys. Mokytojas yra ne tik pedagogas, bet ir psichologas, šeimos konsultantas, o daugeliu atvejų net guru. Prisimenu, kaip mano klasės auklėtoja rekomendavo tėvams, kad man nebebūtų leidžiama žiūrėti televizoriaus, kad man nebebūtų leidžiama žaisti su „Lego“, rekomendavo medinius žaislus ir pan. Kiti mokiniai galėtų papasakoti, kaip jų klasės auklėtoja ilgai iki nakties telefonu kalbėdavosi su jų tėvais, patardama jiems dėl jų atžalų psichologinio ir dvasinio vystymosi. Prisimenu, kaip mano istorijos mokytojas atėjęs pasikalbėti su manimi, kai suprato, kad turiu „ateistinių“ idėjų, paaiškino, kad nėra gerai, jog per ilgai laikyčiausi tokių idėjų. Tarp Šteinerio Valdorfo mokytojų ir jų mokinių greitai užsimezgė draugiški ar net sentimentalūs santykiai. Tokie artimi santykiai skatina mokinio ir mokytojo paklusnumą. Taip pat dažnai pasitaiko, kad mokytojas aplink savo „asmenybę“ suburia nedideles privačias buvusių mokinių grupes, pats supažindindamas juos su antroposofine doktrina.

Toks nuolatinis mokinių artumas su mokytojais yra toks, kad niekas nepastebi, kokią anomaliją tai gali reikšti, iki tos dienos, kai dideli ekscesai kartais paskatina mokyklos vadovybę imtis tam tikrų laikinų priemonių. Kadangi pats buvau to liudininkas ir auka, galiu pasakyti, kad toks pernelyg didelis artumas iš tikrųjų yra šių mokyklų logikos dalis. Todėl jos iš tikrųjų nekovoja su galinčiais kilti ekscesais, bet kiek galėdamos juos toleruoja. Štai tik

keletas tokių mano matytų piktnaudžiavimo pavyzdžių: neretai kai kurie mokytojai eidavo su mokiniais į kavinę, kad po pamokų galėtų kartu pasikalbėti ir išgerti, arba mokytojai kviesdavo mokinius eiti su jais apsipirkti. Taip pat prisimenu, kaip viena mokytoja licėjaus mokiniams dalijo savo naujausio spektaklio atviruką, kuriame ji buvo pavaizduota su maudymosi kostiumėliu, ir dėl to nesigėdijo. Tačiau šis veiksmas buvo tolygus savo apatinių drabužių nuotraukų platinimui, nesuvokiant, kokį nerimą tai gali sukelti besiformuojantiems paaugliams, atrandantiems nuogą savo jaunos mokytojos kūną. Kita mokytoja kiekvieną savaitę su savo sekcija eidavo į sostinės gėjų ir lesbiečių barus ir kai kuriuos iš jų, jei jiems būdavo sunku grįžti namo, kviesdavo nakvoti pas save. Kai kurie mokytojai nesivaržydami vartojo itin šnekamąją, net nepadorią kalbą su savo mokiniais. Girdėjau net apie atvejį, kai mokytojas beveik dvejus metus priekabiavo prie mokinio, nors šis ne kartą skundėsi. Ji netgi nesėkmingai skundėsi direktorei, kad per sporto pamokas mokytojas nuolat siuntinėjo jai SMS žinutes, kuriose šlovino jos kojas ar kitas kūno dalis.

Turiu labai aiškiai pasakyti ir paminėti teisiškai smerktiną elgesį. Iš tiesų, kadangi Štainerio-Valdorfo mokyklose nebetaikomos tam tikros etikos taisyklės, tarp mokinių ir mokytojų kartais vyksta sentimentalūs ir seksualiniai romanai. Pavyzdžiui, mokytojaudamas vienoje iš šių mokyklų buvau liudininkas, kai tarp mokytojo ir vyresniųjų klasių mokinio užsimezgė neteisėti santykiai. Jie pradėjo susitikinėti, kai mokinys mokėsi dešimtoje klasėje, o romanas tęsėsi iki dvyliktos klasės. Apie tai žinojo visi licėjaus klasių mokytojai, kai kurie iš jų buvo mokyklos valdymo komiteto nariai. Kaip jie galėjo nežinoti, juk mokytojas ir mokinys galiausiai apsigyveno kartu tame pačiame bute. Kai šis mokytojas, gavęs pažymėjimą, leidžiantį jam mokytojauti kitur, išėjo iš mokyklos, visi pagrindinių klasių mokytojai, išskyrus vieną, kuris, be abejo, norėjo likti atsargus, bet kuris, kaip ir kiti, žinojo, kas vyksta, atėjo į nedidelį vakarėlį šiame bute. Ir mokytojai, ir mokiniai apsimetė nekreipiantys dėmesio į tai, kas buvo vieša paslaptis, arba tai slėpė.

Jokiu būdu nesiekiu pirštu parodyti į netinkamą kolegą ar mesti į jį akmenį, bet kalbu apie šią istoriją, nes ji atskleidžia, kaip dažnai šiose Štainerio Valdorfo mokyklose viskas vyksta ne taip, kaip reikia. Galėčiau tęsti ir tęsti. Iš esmės jos yra neatsiejama indoktrinacijos sistemos dalis. Nes tik psichologinio artumo, kuris kelia didelę riziką pakrypti į blogąją pusę, kaina gali vykti mokinių susižavėjimas ir paklusnumas mokytojams, skatinantis jų indoktrinaciją. Mano nuomone, šis kolega turėtų būti laikomas auka: būdamas jaunas pradedantis mokytojas, kai pradėjo dirbti šioje mokykloje, jis paprasčiausiai taikė jam nurodytus metodus ir nepasinaudojo įprastomis apsaugos priemonėmis, kurios būtų leidusios jam atsispirti pagundai. Tiesą sakant, prisimenu, kad kai pirmą kartą pradėjau dirbti šioje mokykloje ir iškėliau šį klausimą kolegei, ji atsakė: „Čia niekada nebuvo problemų!“ Pats atėjęs iš tokios Štainerio-Valdorfo mokyklos, kurioje, kaip aiškinau pirmiau, nebuvo tikros pagarbos įstatymams, turiu pripažinti, kad ir čia nemačiau jokios problemos. Štainerio Valdorfo mokyklų federacija, kuriai atvirai paminėjau šį faktą laiške, kurį jiems nusiunčiau, kai išėjau iš mokyklos, atrodo, taip pat nematė jokio pagrindo piktintis ar reaguoti.

4. Vaidmenų paininga

Kai dirbau vienoje iš tokių mokyklų, mane patį iš karto įtraukė šis kūkrys, kuriame išnyko visi atskaitos taškai. Labai greitai kolegos tampa tarsi šeima, broliais ir seserimis, tėvais ir motinomis. Mokiniai tampa ir mūsų vaikais, ir mūsų draugais, mūsų bendrininkais. Susidaro tarsi nuolatinė „incestinė“ atmosfera, dėl kurios visi greitai gali netekti galvos. Šią visišką tapatybių painingą atspindi mantra, kurią mokytojų bendruomenė deklamuoja per tam tikrus pedagogų susirinkimus:

„Aš bendruomenėje,

Ir bendruomenė manyje“.

Tai toli gražu nėra mantra, skirta sveikam kolegialiam solidarumui skatinti, bet iš tikrųjų atspindi visišką tapatybių sumaištį, kuri vyrauja šiose mokyklose. Niekas nežino, kas jie yra ir koks yra jų vaidmuo. Šią painingą tarp mokyklos institucijos ir šeimos struktūros galima pastebėti net iš šiose mokyklose vartojamos kalbos, kai mokiniai mokytojus, prižiūrinius jų individualų baigiamą darbą (Meistriškumą), turi vadinti „krikštateviais“. Oficialiai neegzistuojanti hierarchija (nes mokytojų bendruomenė turėtų būti saviorganizuojanti) iš tikrųjų atkuriamą aplink giliai nesveikus galios ir įtakos žaidimus. Tad nenuostabu, kad dėl šio migloto asmenybių ir pareigų susilieimo atsiranda neteisėti mokytojų ir mokinių santykiai. Dažnai taip ir nutinka.

Kai mokykla sužino apie netinkamą elgesį, ji reaguoja į tai, naudodama jį kaip spaudimo ir pavaldumo kolegoms priemonę. Pavyzdžiui, du kartus išgirdau pasakojimus apie kolegas, kurie patikėjo vienam iš mokyklos Collège Interne (iniciatyvinio komiteto) narių, prisipažindami apie rimtus profesinius nusižengimus santykiuose su mokiniais. Jiems nebuvo priekaištaujama, tačiau jie žinojo, kad mokyklos vadovybė žino jų paslaptį ir prireikus gali ją panaudoti prieš juos. Nusikalstamas elgesys, prie kurio mokytojus privedavo tai, kaip mokykloje buvo organizuojami mokinių ir mokytojų santykiai, tapo priemone daryti spaudimą vadovybei. Nes kas gali būti labiau atstumiančio už nusižengimą, apie kurį hierarchija žino, bet kurį nusprendžia „laikyti paslapyje“?

III. „ANTROPOSOFIJOS JUDĖJIMAS“ IR JO INSTITUCIJOS

1. Antroposofinės institucijos

Štainerio-Valdorfo mokinių indoktrinacija natūraliai parengia juos pereiti prie „antroposofinio judėjimo“, t. y. visų antroposofija pagrįstų institucijų, įmonių ir asociacijų. Kaip ir Štainerio-Valdorfo mokyklos, šios institucijos yra tik iš dalies nepriklausomos nuo Antroposofijos draugijos, nes jų vadovaujantys nariai dažnai yra antroposofai. Būdamas Prancūzijos antroposofijos draugijos (Société Anthroposophique en France, SAF) narys, biuletenyje dažnai galėjau matyti, kad S.A.F. vadovų prašymu organizuojami šių skirtingų institucijų susitikimai. Be to, šios organizacijos gali remti viena kitą finansiškai. Pavyzdžiui,

„Weleda“ produktai reguliariai reklamuojami antroposofijos žurnaluose. Antroposofinių institucijų yra daug ir jos apima visas kasdienio gyvenimo sritis. Yra, pvz.

- Specifinė kosmetika (Weleda ir Wala produktai),
- Specifinis žemės ūkis (biodinamika, Déméter produktai),
- Steinerio-Valdorfo pedagogika pagrįsti vaikų lopšeliai ir darželiai,
- Specialūs profesinio mokymo centrai,
- specifiniai finansai (NEF bankas Prancūzijoje),
- Specialioji farmakologija ir medicina, klinikos ir ligoninės klinikomis ir ligoninėmis,
- Speciali medicinos federacija (APMA, Anthrosana),
- Specifiniai gydymosi pedagogikos institutai (Camphills ir kitos įstaigos, kurios priima neįgaliuosius ir jais rūpinasi taikydamos Rudolfo Šteinerio metodus, Les Allagoutes),
- Specifiniai menai (eritmija, Werbeck dainavimas, Haushka tapyba, žodžio menas, dramatinė raiška, architektūra ir t. t.),
- Specifiniai gerovės metodai,
- Specifinė gimnastika (Bothmerio gimnastika),
- Specifinis krikščioniškas garbinimas (Krikščionių bendruomenė),
- Specifinė vaikų literatūra (Editions Iona),
- Specifinės atostogų stovyklos (Iona camps),
- Specifiniai senelių namai (ypač Ribeaupillé),
- Specialūs profesinio orientavimo centrai (Foyer Michaël Saint-Menoux, Allier) ir t. t.
- Knygynai (Soléar-Triades, Pentagramm);
- Leidyklos (Triades, E.A.R., Pic de la Mirandole, Iona).

Be šių įstaigų, reikėtų paminėti ir specifinius pomėgius, pvz:

- Specifinė astrologija,
- specifinės organizuojamos kelionės (Idriart organizacija),
- specifiniai meditacijos metodai,
- specifinę dietologiją³⁵,
- specifinę psichoterapiją (daugelis antroposofų siūlo tapti psichoterapeutais),
- specifinis jaunimo judėjimas (Neologo svetainė).

Kai kuriose Prancūzijos ir kitų šalių vietose dėl visų šių institucijų ar lygiagrečių praktikų koncentracijos susikūrė antroposofinės socialinės sistemos, kurios visiškai užsidarė savyje, savotiškas „Šteinerio kaimas“. Antroposofai juos vadina kultūros salomis šiuolaikinės dekadentiškos civilizacijos aplinkoje³⁶. Toks „Šteinerio kaimas“ egzistuoja, pavyzdžiui, Majene, kur žymus antroposofas buvo ir komunos meras, ir vietinės gamyklos, teikiančios daugumą darbo vietų, generalinis direktorius. Iš to, ką girdėjau antroposofų sluoksniuose, tai tikra antroposofinė patriarchalinė sistema, kai fabriko darbuotojai gali būti skatinami tapti Antroposofų draugijos filialo, kuriam vadovauja jų meras ir viršininkas, nariais.

Šteinerio-Valdorfo mokiniai iš anksto orientuojami į „antroposofinį judėjimą“ per darbo praktikas, kurios organizuojamos jų mokymosi mokykloje metu. Tiesą sakant, prisijungti prie antroposofija paremto profesinio sektoriaus jie skatinami tuo, kad 10, 11 ir 12 klasėse jie turi atlikti praktiką žemės ūkio, socialinėse ar profesinėse organizacijose, kuri labai dažnai vyksta viename ar kitame iš įvairių mūsų minėtų institutų. Todėl neretai visose šiose antroposofinėse institucijose galima rasti didelį procentą buvusių mokinių. Taigi galima sakyti, kad visos šios antroposofinės institucijos gauna naudos iš praktikantų, kuriuos joms sistemingai siunčia Šteinerio-Valdorfo mokyklos, ir naudojasi jų praktikai ir ideologijai palankia įdarbinimo baze.

2. Dvasios Mokslo mokykla ir jos išsiplėtęs profesinių sekcijų tinklas

Kvestionuojant dabartinę šių mokyklų veiklą ir smerkiant jose vykstantį klastingą indoktrinacijos procesą, galima tik užsitraukti Pedagoginės sekcijos, o per ją ir viso antroposofinio judėjimo rūstybę. Tai tikras tinklas, turintis didelę lobistinę galią.

³⁵ Šia tema skaitykite Steinerio veikalus *Alimentation et la santé* ir *Alimentation et développement spirituel*, Ed. E.A.R., ir Joël Acremant knygą *Se nourrir aujourd'hui*, Ed. Novalis.

³⁶ Sąvoka „kultūros sala“ sąmoningai vartojama, pavyzdžiui, 2009 m. kovo/balandžio mėn. numerio *Nouvelles de la S.A.F.* redakciniame straipsnyje.

Norint suprasti šį reiškinių, būtina išsamiai apibūdinti visos antroposofinės aplinkos struktūrą:

- Pirma, yra antroposofinis judėjimas, kurį išsamiai apibūdinau pirmiau. Toliau yra Antroposofijos draugija, kurią sudaro filialai (eilinių antroposofų grupės, susitinkančios kartą ar du kartus per mėnesį studijuoti Šteinerio darbų).
- Aukščiau yra Dvasios Mokslo mokykla, t. y. antroposofai, kuriems leidžiama klausytis Klasės pamokų (slaptas kultas, per kurį skaitomos tam tikros Šteinerio paskaitos, lydimos ypač šventomis laikomų mantrų, kurias jie privalo reguliariai medituoti ir niekam neatskleisti).
- Galiausiai šioje Dvasios Mokslo mokykloje įvairios profesinės sekcijos (pedagogikos, žemės ūkio, menų, grožinės literatūros, euristikos, socialinių mokslų, medicinos, dramos ir t. t.) vienija narius pagal jų profesinę veiklą.

Galima sakyti, kad antroposofinį judėjimą valdo šios skirtingos sekcijos. Šteinerio-Valdorfo mokyklos yra susijusios su Pedagogine sekcija, kaip ir antroposofinio judėjimo socialinės ir bankinės institucijos yra susijusios su Socialinių mokslų sekcija, biodinaminio ūkininkavimo organizacijos - su Žemės ūkio sekcija ir t. t. Už įvairių antroposofinio judėjimo institucijų nepriklausomybės fasado iš tikrųjų per Antroposofijos draugiją veikia tam tikras slaptas tinklas, leidžiantis slaptai koordinuoti visų pasaulio antroposofinių institucijų ir asociacijų veiklą.

Sakydamas koordinuoti, turiu omenyje slaptą solidarumą. Juk narystės slaptame kulte („Klasės pamokos“) sukuriama darna leidžia man kalbėti apie „tarptautinę okultinę antroposofijos broliją“. Per Dvasios Mokslo mokyklą Antroposofijos draugija kuria tikrą palapinių tinklą, tiesiogiai susijusį su *Goetheanum Dornache*, taip tapdama savotišku slaptu Antroposofijos judėjimo valdymu. Prisimenu, kaip kartą girdėjau Antuaną Dodrimoną (Antoine Dodrimont)³⁷ kaip nuošalę pasakojant, kad Medicinos sekcijos galia buvo tokia didelė, jog jai vadovavęs gydytojas iš tikrųjų vadovavo tikrajai ministerijai... Todėl galima sakyti, kad Šteinerio-Valdorfo mokyklų nepriklausomybė nuo Antroposofinės draugijos yra tik apgaulė: dauguma pagrindinių jos narių iš tikrųjų priklauso Pedagoginei sekcijai³⁸.

Konkretus pavyzdys parodys, kaip veikia toks tinklas. Vieną dieną privataus pokalbio metu atsitiktinai užsiminiau apie ugdymo padėtį Sen Mišelio mokykloje Strasbūre, apie kurią buvau gavęs neigiamų atsiliepimų. Šeimos, kuriai patikėjau šias pastabas, motina, apsilankiusi mokykloje, neapdairiai užsiminė apie tai, ką jai papasakojau. Tuoj pat įsijungė sunkus mechanizmas: atsakingi už Sen Mišelio mokyklą Strasbūre nedelsdami susisieki su Šteinerio-Valdorfo mokyklų federacija, kuri savo ruožtu kreipėsi į Antroposofinės draugijos Prancūzijoje pirmininką. Jis susisieki su manimi per kongresą, kuriame dalyvavau, ir liepė nekartoti tokių

³⁷ Antroposofinės draugijos Prancūzijoje prezidentas, buvęs Šteinerio-Valdorfo mokyklos Kolmare mokytojas.

³⁸ Prieš kelerius metus Šteinerio-Valdorfo mokyklų federacijos prezidentas tuo pat metu buvo Prancūzijos Pedagoginės sekcijos direktorius.

pastabų. Taigi nesunku suprasti, kaip privatus komentaras gali būti iš karto išsakytas aukštesiose vietose. Galėčiau paminėti ir kitų panašių atvejų. Šis tinklas toks glaudus, kad antroposofų sluoksniuose visi beveik viską žino apie vienas kito asmeninį gyvenimą. Be to, jis leidžia greitai reaguoti į menkiausią komentarą, uždrausti jį platinti ir neleisti, kad tam tikras skaičius skandalų, sukrečiančių antroposofinį judėjimą (ypač Šteinerio-Valdorfo mokyklas), kada nors pasiektų pilietinės visuomenės ausis.

Todėl sunku suprasti Antroposofijos draugiją, jei į ją vis dar žiūrima kaip į klasikinį judėjimą, kuris siekia plėstis ir įgyti kuo daugiau narių savo organizacijai. Priešingai, išlikimas maža organizacija jokių būdu netrukdo jos planams. Tai netgi leidžia jai išlikti santūriai ir neatkreipti į save per daug dėmesio. Nes iš tikrųjų ji siekia ne savo, o Antroposofinio judėjimo, kurio centrinę nervų sistemą ji sudaro per Dvasios Mokslo mokyklos profesines sekcijas, plėtros. Antroposofijos judėjimas plečiasi kaip iš pažiūros nepriklausomų subjektų, kurie skatina vienas kitą, tinklas. Pavyzdžiui, Šteinerio-Valdorfo mokyklų mokinių tėvai nuolat skatinami pirkti „Weleda“ produktus įvairiose mokyklų šventėse. Savo ruožtu „Weleda“ produktai reklamuojami antroposofijos žurnaluose. Antroposofijos žurnaluose buvo plėtojamos tam tikros koncepcijos, kuriomis naudojosi šių mokyklų mokytojai: juose buvo atnaujinama, kaip senąsias Šteinerio idėjas galima išgauti iš naujų mokslinių duomenų.

NEF bankas savo ruožtu teiks finansinę paramą palankiomis sąlygomis įvairioms kitoms su antroposofiniu judėjimu susijusioms įstaigoms: lopšeliams-darželiams, klinikoms, biodinaminiais ūkiams ir kt. Biodinaminiai ūkiai aprūpins Šteinerio Valdorfo mokyklų valgyklas produktais. Šteinerio-Valdorfo mokyklos siųs savo mokinius į stažuotes įvairiose NEF finansuojamose asociacijose ir institucijose. O visame šiame tinkle antroposofija skleisis kaip bendra doktrina, kuri sužadins tam tikrų žmonių smalsumą ir šie nuspręs tapti antroposofais. Kai kurie antroposofai taps Dvasios Mokslo mokyklos nariais ir galiausiai prisijungs prie vienos ar kitos profesinės sekcijos. O Profesinės sekcijos tarnaus kaip neformalus ryšys tarp įvairių antroposofinio judėjimo institucijų ir *Goetheanum Dornache*. Pasinaudodami Gilles'io Deleuze'o knygoje „Tūkstantis platybių“ pateikta sąvoka, galėtume sakyti, kad tai yra plėtra ne arborescencijos būdu (vystymasis iš centrinio kamieno), bet šakniastiebiais.

IV. ŠTEINERIO-VALDORFO MOKYKLOS IR ANTROPOSOFIJA: ĮAMŽINTA SISTEMA

1. Pabudimo ir indoktrinacijos pedagogikos paradoksas

Kadangi šias mokyklas dažnai tikrina Prancūzijos švietimo ministerija, kaip jose galėtų būti diegiamos Rudolfo Šteinerio teorijos? Jei indoktrinacija būtų pernelyg akivaizdi, šios mokyklos jau seniai būtų pasmerktos kaip sektos ir Prancūzijos vyriausybė jų nebesubsidijuotų.

Ir vis dėlto indoktrinacija egzistuoja, tačiau ji vykdoma taip subtiliai, kad jos nepastebi daugelis: tėvai, mokiniai, o kartais net tie, kurie ją vykdo, jau nekalbant apie Respublikos institucijas. Tik tas, kuris buvo mokinytis, mokytojas ir antroposofas, kaip aš, tikriausiai gali iš vidaus pamatyti, kaip šis reiškinys veikia. Tačiau aš nesu vienintelis. Tad kaip paaiškinti tai, kad palyginti nedaug buvusių mokinių vėliau abejoja Šteinerio-Valdorfo mokyklomis?

Mano nuomone, tai lemia kelios priežastys. Pirmiausia svarbu suvokti, kad didelė dalis skundų keliauja ne aukščiau nei į Šteinerio-Valdorfo mokyklų federaciją. Pavyzdžiui, pažinojau mokinį iš Verrières-le-Buisson, kuris atėjo į federaciją oficialiai skųstis, kad 11 klasėje mokytojas visą „periodą“ (mėnesį nepertraukiamo mokymo) skyrė atlantams. Jis paprasčiausiai dėstė Rudolfo Šteinerio knygos³⁹ turinį, kuriame pasakojama apie įvairių rasių, kurios būtų pakeitusios viena kitą Atlanto žemyne prieš jam paskęstant po tvano, istoriją. Suprantama, Federacijos vadovai nedelsdami ėmėsi priemonių šiam reikalui užglaistyti. Šis incidentas toli gražu nėra pavienis: neretai pasitaiko, kad mokytojai pamiršta bet kokią atsargumą ir pradeda atviriau nei derėtų dėstyti idėjas, kuriomis tiki ir kurios sudaro jų vienintelę kultūrinę visatą. Daugelis mokytojų nesuvokia, kad jie indoktrinuoja. Prisimenu, kaip vienas mano mokytojas man sakė, kaip jam gaila, kad vienas iš mano klasės mokinių nebuvo imlus „evoliucinėms idėjoms“ (kaip jis jas vadino), kurias jis bandė jam perduoti dvyliktoje klasėje dirbdamas su Gėtės „Faustu“. Jis indoktrinuodavo sąžiningai ir elgėsi nuoširdžiai, vadovaudamasis, jo manymu, dvasiniais mokinių interesais. Tik aukšto rango šių mokyklų, Šteinerio-Valdorfo mokyklų federacijos ir Antroposofų draugijos vadovai turi pakankamą apžvalgą, kad suvoktų šios praktikos sistemiškumą ir nuolat kylančias problemas. Tačiau jie stengiasi kuo labiau nuslėpti viešus padarinius, užuot kovoję su blogio priežastimi, kaip tai turėtų daryti sveikas moralinis protas.

Yra dar viena priežastis, kodėl buvę Šteinerio-Valdorfo mokyklų mokiniai nesiskundžia: ši pedagogika negalėtų veikti ar būti patraukli be daugybės tikrai novatoriškų metodų ir idėjų. Jos apima tiek rašymo mokymą, tiek meninei praktikai ar iniciatyvai skiriamą vietą, tiek mokinio asmenybės ugdymui skiriamą dėmesį ir t. t. Visi šie veiksniai lemia, kad daugelis mokinių noriai lanko šias mokyklas. Ir daugelis mokytojų mano, kad jų mokymo praktika teikia pasitenkinimą - nepaisant visko. Būtų melas to nepripažinti, tačiau reikėtų suabejoti tam tikrais labai problemiškais šio pasitenkinimo aspektais. Be to, neigimas galėtų sustiprinti šią sistemą remiančių ir jai pritariančių tėvų jausmą, kad jie yra laisvo pasirinkimo aukos. Jei jie pasirenko šį mokymo metodą, tai labai dažnai dėl to, kad matė jo teigiamus aspektus ir „naudą“ savo vaikams.

Kai kurios mokymo naujovės iš tikrųjų skatina mokinius laisvai mąstyti. Manau, kad tai ypač susiję su skaitymo ir aritmetikos mokymo metodais, su gamtos mokslų mokymu, kai atliekami eksperimentai, o ne gryna teorija, ir pan. Rudolfas Šteineris galėjo nujausti laisvą mąstymą skatinančią praktiką jau ankstyvuosiuose savo filosofiniuose veikaluose, kuriuose jis siekė tiksliai apibūdinti mąstymo veiklos esmę. Kaip filosofijos mokytojas, kelerius metus

³⁹ Rudolf Steiner, Chroniques de l'Akasha, Ed. E.A.R.

dėstęs vienoje iš tokių mokyklų, turiu pripažinti, kad sutikau mokinių, kuriuos buvo labai smagu mokyti, nes jie turėjo tikrą skonį apmąstymams ir išdrįso reikšti savo idėjas bei nuomonę. Jų pastabos dažnai būdavo originalios ir gilios.

Tačiau šie veiksniai, padedantys mokiniams ugdyti savo mąstymą, šiame mokymo metode derinami su pirmiau aprašyta klastinga indoktrinacija. Dėl to mokiniai atsiduria bauginančiai paradoksaliaje situacijoje: jie mano, kad už savo mąstymo gebėjimų ugdymą ir proto pažadinimą yra skolingi mokymo metodui ir mokytojų komandai, kurie tuo pat metu juos indoktrina. Daugeliui mokinių šis prieštaravimas bus kančios šaltinis, kuris juos lydės visą likusį gyvenimą, jei jiems apskritai pavyks tai suvokti. Kokia atstumianti logika, kai tam tikrus savo vystymosi aspektus tenka palikti sektantiškam ir psichologiškai destruktiviam kontekstui! Kaip vėliau galime kvestionuoti tai, kas, regis, suteikė mums gerovę? Asmeniškai aš puikiai suprantu, kad didelė dalis mano analizės aktualumo kyla iš tam tikrų pedagoginių elementų, kuriais pasinaudojau Steinerio Valdorfo mokykloje, kurioje mokiausi. Tačiau taip pat žinau, kad turėjau sumokėti kainą už gilų pasikėsinimą į mano vidinę laisvę, kuri sudarė ši neidentifikuojama indoktrinacija, kurią patyriau nuo devynerių metų. Taip pat žinau, kad ši indoktrinacija lėtai, bet užtikrintai vedė mane į giliai morališkai ir psichologiškai ribojančią (antroposofinę) aplinką.

2. Antroposofija - sistema, kurią saugo pagarba tradicijai, intelektualinis uždumas ir dviveidiškumas

Tačiau kodėl atrodo, kad dauguma pačių mokytojų nesuvokia savo indoktrinacijos praktikos? Manau, kad jų galvose nėra sąmoningo ketinimo indoktrinuoti. Į įprastą mokymą įpindami antroposofinės doktrinos elementų, liepdami mokiniams kiekviena proga deklamuoti Rudolfo Šteinerio maldas ir mantras, švęsti krikščioniškus-antroposofinius ritualus, nuo pat mažens diegdami nepasitikėjimą valdžia, šių mokyklų mokytojai nebūtinai suvokia, kad prisideda prie sistemos sektantiškumo. Man asmeniškai prireikė daug apmąstymų ir daugybės pakilimų ir nuosmukių, kol supratau, kas vyksta. Tai galima paaiškinti tuo, kad aplink šias mokyklas yra pastatytas savotiškas saugumo kordonas, kuris slepia tikrąją jų prigimtį nuo jų pačių narių. Tai buvo pagrįsta keliais veiksniais:

- *Antroposofijai būdingas intelektualinis prisotinimas.* Kai tampate antroposofu, turite praryti didžiulį Rudolfo Šteinerio veikalą (tūkstančius paskaitų ir dešimtis knygų, neskaitant jo įpėdinių darbų). Taigi tiesiog nelieka vietos ar smalsumo kam nors kitam, juolab kad ši doktrina, apimanti visas gyvenimo sritis, yra labai sudėtinga ir sunkiai įsisavinama. „Mes skaitome tik Šteinerį“, - kartą išdidžiai pasakė man vieno antroposofinio žurnalo, prie kurio buvau prisidėjęs, redaktoriai. Tarp Šteinerio-Valdorfo mokytojų tai reiškia visišką nesidomėjimą kitomis mąstymo sistemomis ir kitomis pedagogikomis, kurios visos iš anksto diskredituojamos.

- *Pagarba tradicijai.* Antroposofinės doktrinos elementus Šteinerio-Valdorfo mokytojai laiko TIKRA tiesa. Iš patirties žinau, kad tokio tipo mokykloje visiškai neįmanoma

garsiai svarstyti, kad Rudolfas Šteineris galėjo klysti. Daugiausia, ką galima pripažinti, yra tai, kad jo įpėdiniai galėjo netinkamai suprasti ar pritaikyti jo žinią. Todėl mokytojai nemato jokios priežasties, kodėl neturėtų mokyti šių nekritiškų „tiesų“, kurios sudaro vienintelę jų kultūrinę visatą. Bet kuriuo atveju antroposofų bendruomenė draudžia vidinį kvestionavimą, kaip dažnai įsitikinau ne tik kaip mokytojas, bet ir kaip įvairių jų žurnalų redaktorius⁴⁰.

Šiose mokyklose pagarba tradicijai yra esminė konstanta: Rudolfas Šteineris laikomas savotišku pranašu, perdavusiu mums daugybę tiesų ir metodų. Šteinerio-Valdorfo mokytojai tiesiog įtvirtina sistemą, kurią 1919 m. sukūrė pats Šteineris pirmojoje Štutgarto mokykloje. Dažnai jie tai daro tiesiog iš ištikimybės tradicijai, kurią jie laiko šventa, nekeldami sau nė menkausio klausimo apie savo mokinių vidinę laisvę⁴¹. Kaip dažnai girdėjau tokius išsireiškimus kaip „Rudolfas Šteineris davė“ tą ar kitą nuorodą, o ne „Rudolfas Šteineris pasakė“ tą ar aną. Į įkūrėją žvelgiama ne kaip į paprastą žmogų ar paprastą mąstytoją, bet kaip į amžinųjų tiesų skleidėją, tarpininką tarp dievų ir mirtingųjų pasaulio. Valdorfo ugdymą antroposofams jis suteikė 1919 m., tarsi dovaną iš dangaus! Šią koncepciją teoriškai pagrindė net dabartinis Visuotinės antroposofinės draugijos vadovas Seržas Prokofjevas (Serge Prokofief), įrodinėdamas, kad antroposofijos įkūrėjas iš tikrųjų visuotinėje kosminėje skalėje būtų būtybė, priklausanti bodhisatvų rangui⁴², t. y. tokio aukšto rango žmogus, kad netrukus jam nebereikėtų įsikūnyti Žemėje, kitaip nei paprastiems mirtingiesiems. Kalbant apie pačią antroposofiją, antroposofams ji yra ne tik pasaulio samprata, bet ir aukščiausio dieviškumo emanacija: Antroposofija yra dieviškosios Sofijos emanacija⁴³.

- *Pedagoginė visata, persipynusi su įsitikinimais.* Kai Šteinerio-Valdorfo mokyklų mokytojai pareiškia, kad jų pedagogika grindžiama „visuotine žmogaus samprata“, galima pamanyti, kad jie vadovaujasi filosofine ir antropologine samprata, nepriklausoma nuo bet kokių sąsajų su antroposofija kaip ezoterine doktrina ir religine praktika. Taip visiškai nėra! Perskaičius Šteinerio-Valdorfo pedagogų žinyną⁴⁴, paaiškėja, kad reinkarnacijos, karmos ir net antroposofinės kristologijos sąvokos neatsiejamos nuo Rudolfo Šteinerio idėjų apie vaikų ugdymą. Rudolfo Šteinerio pedagoginiai tyrinėjimai neatsiejami nuo jo antroposofinės žmogaus ir kosmoso sampratos. Ši problema gerai žinoma Steinerio mokyklų federacijai Prancūzijoje, kuri prieš kelerius metus bandė įgyti akademinį teisėtumą, įsteigusi tyrimo grupę, bendradarbiaudama su Renė Barbjė (René Barbier), Paryžiaus VIII universiteto edukologijos tyrėju. 2007 m. birželį, apžvelgdami šio kartu su akademikais atlikto „veiksno tyrimo“ vertę, jame dalyvavę antroposofai padarė tokią išvadą:

„Preliminari išvada verčia mus vėl imtis klausimo, kuris kilo ne tik tyrimo-veiklos kontekste, bet ir kitur, apie galimą Šteinerio-Valdorfo pedagogikos perkėlimą. Kiek mums

⁴⁰ Tournant, L'Esprit du Temps ir Les nouvelles de la S.A.F.

⁴¹ Nors jie remiasi veikalu Philosophie de la Liberté, Ed. E.A.R.

⁴² Serge Prokofief, Rudolf Steiner et les mystères angulaires de notre temps, Ed. Branche Paul de Tarse.

⁴³ Serge Prokofief, La Sophia céleste et l'être Anthroposophie, Ed. Branche Paul de Tarse.

⁴⁴ Rudolf Steiner, Žmogaus prigimtis, Triados.

atrodo, kad galime paskatinti mūsų laikų visuomenėje ir kultūroje skleisti mūsų mokyklos dvasiai „geranoriškų praeivių“, kurie, atvykę mokytis, grįžta į nevienalytes pedagogines aplinkas ir savo atnešamu praplėtimu keičia aplinką, dėka, tiek galime abejoti pedagogika, kuri griežtai imtųsi metodų ir technikos ir neveiktų dvasinio pamatų matmens, t. y. atsižvelgimo į dvasios vertę⁴⁵“.

3. Dvigubos kalbos praktika

Kad suprastume, kaip Šteinerio-Valdorfo mokytojai dažnai gali nesuvokti, jog vykdo klasingą indoktrinaciją, turime atsižvelgti į plačiai paplitusį „dvigubos kalbos“ reiškinį. Antroposofai ir Šteinerio-Valdorfo mokytojai nuolat kartoja, kad jų mokyklose mokiniai nėra mokomi antroposofijos. Pavyzdžiui, neseniai tinklaraštyje *Grandir autrement* (Augti kitaip) paskelbtame straipsnyje Antuanas Dodrimonas (Antoine Dodrimont) teigė: „Turime primygtinai pabrėžti, kad antroposofija nėra pasaulėžiūra, skirta mokytį vaikus. Jei taip būtų, mes negerbtume nei jų, nei jų tėvų laisvės. Antroposofija skirta visiems pasaulio vaikams, gerbiant šeimų filosofinį ir religinį pasirinkimą. Laisvė yra šventa vertybė, pripažįstama antroposofijos ir jos įkvėptos pedagogikos“.

Priešingai, nei teigia G. Dodrimontas, antroposofija iš tiesų dėstoma Šteinerio-Valdorfo mokyklose, tačiau tokia forma, kad ją nelengva atpažinti. Tokios frazės, kurias, kai buvau mokinys, nuolat girdėdavau iš savo mokytojų ir kurias, būdamas Šteinerio-Valdorfo mokytojas, savo ruožtu kartojau nesuskaičiuojamą daugybę kartų, yra gudrus autosugestijos procesas, leidžiantis nematyti tikrovės. Dar daugiau, Šteinerio-Valdorfo mokyklos mokytojui būtų visiškai neįmanoma iš vidaus pasmerkti visa tai, ką tik paminėjau, nes tuomet jis susidurtų su didžiulio tinklo, besidriekiančio toli už mokyklos ribų, priešišku. Iš tikrųjų įvairios antroposofinės institucijos nuo Antroposofinės draugijos nepriklauso tik iš pažiūros. Aktyvūs Antroposofų draugijos nariai, kai jie nėra išėję į pensiją, dažniausiai dirba mokytojais Šteinerio-Valdorfo mokyklose. Ir šiuo atveju vidinis šių mokyklų veiklos žinojimas reiškia, kad galima paneigti Antuano Dodrimonto teiginį: „Kalbant apie Antroposofijos draugiją, ji nesikiša į mokyklų, kurios yra nepriklausomi subjektai, besiremiantys savo jėgomis, valdymą“. Iš tikrųjų Šteinerio-Valdorfo mokykloms vadovauja glaudus ir neformalus tinklas su Antroposofų draugija.

4. Tėvų indoktrinacija

Kad užbaigtume indoktrinacijos, kurios viena iš ašių yra Šteinerio-Valdorfo mokyklos, apžvalgą, dabar būtina tarti žodį apie mokinių tėvus. Tėvų indoktrinacija vykdoma sumaniai. Daugelis tėvų siunčia savo vaikus į šias mokyklas nieko nežinodami apie antroposofiją ir patys nebūdami antroposofais. Taip buvo ir su mano paties tėvais. Pirmiausia jie nėra tiesiogiai supažindinami su įvairiais pagrindinės antroposofinės doktrinos elementais. Tik retais atvejais neatsargūs mokytojai jiems kalbėdavo apie „Kristaus apsireiškimą

⁴⁵ La Lettre de la Fédération, Nr. 19, 2007 m. birželis

eteriniame pasaulyje“ arba apie reinkarnaciją. Tačiau iš pradžių tėvams pasakojama tik apie pedagogiką. Vėliau jie buvo kviečiami bent kartą per semestrą dalyvauti pedagoginiuose susirinkimuose, per kuriuos, be pokalbių apie įvairius dalykus ir veiklas, kurias jų vaikai praktikuoja Mokykloje, palaiptui ir vis atviriau buvo aptariami šios pedagogikos „pagrindai“. Vėliau jiems siūlomos paskaitos, kurių temos gali vis labiau nutolti nuo pačios pedagogikos ir paliesti ezoterinį Rudolfo Šteinerio mokymą.

Tėvų indoktrinacija taip pat apima, tiems, kurie jai pritaria, vis didesnę įsitraukimą į mokyklos gyvenimą. Pirmiausia jų buvo prašoma dalyvauti metinėje mugėje, tiesiog prižiūrint prekystalį ar kepant pyragus, paskui tą patį daryti ir kitose šventėse, o vėliau - padėti per šventes, padedant direktoriui. Vėliau jie buvo kviečiami įsitraukti į įvairių mokyklos komitetų veiklą, atlikti vaidmenis „piemenų žaidynėse“, „karalių žaidynėse“, „rojaus žaidynėse“, kurios vyksta per Kalėdas, ir pan. Jų taip pat prašoma padėti tvarkyti mokyklos sodą, vykti į ekskursijas su savo vaikų klase arba klasėmis, kuriose nėra vaikų, ir pan. Kai kurie tėvai mokykloje praleidžia visą gyvenimą!

Naujausias pavyzdys aiškiai parodys akivaizdų Šteinerio-Valdorfo mokyklų ir Antroposofų draugijos nuolaidžiavimą indoktrinuojant tėvus. Rengdamasi 2010 m. kalėdinei mugei, Verrières-le-Buisson mokykla pasirinko angelų temą. Visa mokykla buvo papuošta angeliukais. Tuo pat metu tėvams elektroniniu paštu buvo pranešta, kad Antroposofinės draugijos Prancūzijoje prezidentas Antuanas Dodrimonas (Antoine Dodrimont) mokykloje surengs konferenciją „Ryšys su angelais“. Tai geras pavyzdys, kaip sąmoningai tiesiami tiltai, kad tėvai, prisidengdami švietimu, susipažintų su Rudolfo Šteinerio ezoterinėmis idėjomis ir užmezgtų ryšį su Antroposofų draugijos atstovais. Gali atsirasti ir kitų galimybių, nes šios mokyklos yra intensyvios antroposofinės veiklos po pamokų vietos⁴⁶.

5. Mokytojų indoktrinacija

Mokytojų indoktrinacija yra dar labiau ydinga. Priešingai nei galima būtų manyti, šių mokyklų mokytojai iš pradžių ne visi yra antroposofai, o tiesiog mokytojai, ieškantys alternatyvios struktūros, arba studentai, ieškantys darbo. Šiuo metu šios mokyklos negalėtų įdarbinti reikiamo skaičiaus antroposofų, nes Antroposofinė draugija sumažėjo iki nedidelės pensininkų ar apsišvietusių žmonių grupės, kurie visiškai netinka mokytojavimui. Todėl būtina samdyti darbuotojus iš išorės. Dažniausiai tai daroma taip pat, kaip ir su mokiniais ar tėvais, t. y. neskelbiant spalvos. Esu matęs, kaip įdarbinami žmonės, kuriems iš pradžių tik pasakoma, kad jie turės dalyvauti „naujoviškame alternatyviame mokymo metode“. Tik palaiptui jie kviečiami pritarti antroposofinėms idėjomis.

Pradedama nuo įpareigojimo dalyvauti ilguose kassavaitiniuose (neapmokamuose) mokytojų susirinkimuose, kuriuose neva kalbama apie mokinius, bet per kuriuos daug laiko

⁴⁶ Vakaraš čia vyksta su antroposofija susiję meno kursai, viešos paskaitos apie antroposofiją ir kt. Čia renkasi Antroposofinės draugijos „filialų“ nariai ir vyksta slapti Dvasios Mokslo mokyklos ritualai. Žinau, nes daugelį metų ten buvau.

skiriama pokalbiams apie Štainerio-Valdorfo pedagogikos pagrindus. Žinoma, šie susirinkimai prasideda Rudolfo Štainerio žodžių ir maldų už mokytojo profesiją skaitymu arba deklamavimu.

Pedagoginių susirinkimų pradžioje taip pat vyksta paskaitos, per kurias aptariamos ezoterinės temos. Iš pradžių neįsitraukusieji nelabai supranta, kas vyksta. Pavyzdžiui, prisimenu pirmąjį susirinkimą, skirtą grįžti į mokyklą, per kurią mokyklos valdybos kolega tris ketvirtadalius valandos kalbėjo „meteoritinės“ geležies (iš meteoritų, krentančių į Žemę) tema, leidžiančia Michaelio jėgai nusileisti iki žmonijos ir suteikti drąsos mokytojams. Antroposofų nuomone, būtent aplink dalijimąsi bendromis reprezentacijomis vyksta tai, ką jie vadina „dvasine bendryste“⁴⁷. Jiems konferencija yra ne tik idėjų perdavimo priemonė, bet ir sakramentinės bendrystės aktas.

Per kursus Vokietijos gydomojo ugdymo institute, paremtus specifine Štainerio pedagogika neįgaliesiems, nustebau išgirdęs paskaitą protinę negalią turintiems vaikams, per kurią buvo pristatytos tokios sudėtingos ezoterinės sąvokos kaip 333 metų žmonijos evoliucijos ritmas. Akivaizdu, kad nė vienas iš susirinkusių vaikų neturėjo intelektualinių gebėjimų suvokti to, kas jiems buvo pasakojama. Tačiau antroposofiniams švietėjams buvo svarbu ne kreiptis į jų protą, o bendrauti su jais dvasiniu lygmeniu. Tas pats vyksta ir Štainerio-Valdorfo mokyklose su naujais mokytojais: iš pradžių jie visiškai nieko nesupranta iš antroposofinės šnekos. Tačiau jų prašoma ne suprasti, o, jų neperspėjus, dalyvauti kulto ceremonijoje, kuri nesako savo pavadinimo. Paskaita iš esmės yra magiškas ritualas. Tada mokytojų paprašoma, kad mokiniai iš pagarbos mokyklos tradicijai pasakytų žodžius.

Kiekvienas mokytojas taip pat skatinamas domėtis vienu ar kitu Rudolfo Štainerio doktrinos aspektu: Botanikos mokytojas bus pakviestas perskaityti Štainerio raštus apie Gėtės „Augalų metamorfozes“, gamtos ir žemės mokslų mokytojas bus paragintas perskaityti Štainerio raštus apie Gėtės zoologinius veikalus ir t. t. Ekonomikos ir sociologijos mokytojas bus skatinamas perskaityti Rudolfo Štainerio Socialinio trikampio koncepciją⁴⁸, matematikos mokytojas bus skatinamas perskaityti Ketvirtasis matmuo, matematika ir tikrovė⁴⁹, fizikos ir chemijos mokytojas bus skatinamas perskaityti Šviesą ir materiją⁵⁰ ir t. t. Savo ruožtu klasių mokytojai skatinami lankyti Instituto siūlomus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo kursus⁵¹ (dažnai savo lėšomis). Šių „mokymų“ metu jie pamažu pradeda kalbėti apie Rudolfo Štainerio ezoterines idėjas, praktikuoti kolektyvines maldas ar tarpininkavimą, skaityti knygas, pavyzdžiui, „Teosofiją“, kurioje yra Mokytojo mokymas apie reinkarnaciją ir karmą, ir pan.

⁴⁷ Keliose paskaitose Štaineris aiškina, kad ateityje sakramentinė bendrystė vyks nebe su tokiomis medžiagomis kaip duona ir vynas, o aplink „Dvasios“ atvaizdus.

⁴⁸ NEF banko, Crédit Coopératif dukterinės įmonės, ideologiniai pagrindai.

⁴⁹ Rudolf Steiner, *La quatrième dimension, mathématiques et réalité*, Ed. Triades

⁵⁰ Rudolf Steiner, *Lumière et Matière*, Ed. E.A.R.

⁵¹ Šatu (Chatou) Yveline arba Didaskalyje (Didascalie) Pietų Prancūzijoje.

Mokytojai taip pat skatinami dalyvauti Antroposofinės draugijos organizuojamose studijų grupėse, ugdyti savo disciplinos ar mokymo praktikos pagrindus⁵².

6. Progresyvus dalyvavimas už mokymo ribų

Tuo pat metu mokytojų prašoma dalyvauti įvairiose mokyklos gyvenimo užduotyse: prižiūrėti valgyklą, rengti įvairias šventes, edukacines parodas, atvirų durų dienas, tvarkyti mokyklos teritoriją, valyti kabinetus, atlikti smulkius priežiūros darbus, atlikti administracines užduotis ir t. t. Šteineris nurodė, kad Waldorfo mokyklos turi būti valdomos kolegialiai, t. y. visus sprendimus turi priimti mokytojų kolegija ir perimti valdymą. Jis netgi nurodė, kad mokyklos administraciniam reikalams neturėtų vadovauti asmuo, nesusijęs su mokymu (pvz., buvęs mokytojas).

Todėl Šteinerio mokykloje neturėtų būti nei sekretoriaus, nei buhalterio, kuris nėra dabartinis mokytojas, atlaisvinantis dalį savo pedagoginio darbo laiko įstaigos buhalterinei ir administracinei veiklai tvarkyti: „Mokymo ir ugdymo, iš kurio iš tiesų gimsta visas dvasinis gyvenimas, valdymas turi būti patikėtas tiems, kurie ugdo ir moko. Niekas, kas veikia valstybėje ar ekonomikoje, neturi kištis į švietimo valdymą ar vadovavimą. Kiekvienas mokytojas mokymui turi skirti tik tiek laiko, kad galėtų būti savo srities administratorius. Jis rūpinsis administraciniu aspektu, kaip rūpinasi pačiu švietimu ir mokymu (...) Jokiam parlamentui, jokiai asmenybei - kuri gal ir mokė, bet jau nebemoka - negali priklausyti žodis“⁵³.

Namų ruošą ir maisto gaminimą taip pat nebuvo išimtis. Šimtmečio pradžioje taip veikė pirmoji Šteinerio mokykla, tačiau vėliau dauguma sutiko įsteigti keletą sekretorių, buhalterių ar valytojų etatų, tačiau jie visada įsteigiami minimalistiškai, paliekant nemažą darbo krūvį mokytojų bendruomenei. Kalbant apie vieną svarbų dalyką, dauguma šių mokyklų nenusižengė Mokytojo principams: jose nėra nei direktoriaus, nei studijų vadovo. Kartais jos daugiausia sutinka įsteigti valdytojų tarybą („vidaus kolegiją“), kurią sudaro ribotas narių skaičius. Tačiau tai, kad mokykloms vadovauja nekvalifikuotas personalas, kuriam už šį darbą, kuris prisideda prie mokymo, nėra mokama, reiškia, kad sprendimų priėmimas užtrunka itin ilgai. Kartais net galima kalbėti apie „galios autizmą“: užuot sprendęs problemą, mokyklos valdymo komitetas mieliau apsimeta, kad jos nėra, tikėdamasis, kad ji išsispres savaime. Kai kuriose mokyklose visa mokytojų bendruomenė kartais mėnesių mėnesius diskutuoja, kokia spalva nudažyti klasę! Kadangi Šteineris taip toli nuėjo, kad vienbalsiškumo taisyklę priešpastatė daugumos taisyklei, teigdamas, kad mokyklos veikla turi būti respublikinė, o ne demokratinė, diskusijos kartais būna nesibaigiančios.

⁵² Yra net slaptų ezoterinių meditacijų mokytojams knyga, kurios egzempliorių turiu, neskirta visuomenei, o tik perduodama iš rankų į rankas: *De l'éducation religieuse, paroles de Rudolf Steiner, un matériau de travail pour les pédagogues Waldorf*, išleista vidaus naudojimui su maloniu Pädagogische Forschungsstelle beim Bund der Freien Waldorfschulen stuttgart leidimu, 1991.

⁵³ Rudolf Steiner, *Socialinė problema*, red. EAR, p. 12.

Ši dogmatiška taisyklė sukelia chaosą šiame mažame pasaulyje, kuriame priklausymas vidiniam ratui išpučia *ego*. Priimdamas tokius paprastus sprendimus, kaip tvarkaraščio pakeitimas ar dirbtuvių perkėlimas, kartais būdavau nesibaigiančių mūšių ir tranšėjų karų liudininkas. Mačiau, kaip viena kūno kultūros mokytoja apsiptylė ašaromis dėl absurdiško sprendimo: savaites kovojusi dėl laiko savivaldybės sporto salėje, mokytojų bendruomenė atsisakė pakeisti tvarkaraštį, motyvuodama tuo, kad Šteineris kažkur parašė, jog sporto pamoka jokių būdu negali būti prieš teorijos pamoką.

Šis nuolatinis neefektyvumas galėtų kelti šypsena, jei ne tai, kad mokytojai nuolat per daug investavo į savo mokyklos valdymą. Kai kuriomis ypač įtemptomis savaitėmis man paprasčiausiai tekdavo negrįžti namo ir kelias dienas iš eilės miegoti ambulatorijoje. Fizinis ir moralinis išsekimas yra jau minėtos uždarmo logikos dalis: rezignuoti, nusivylę ir nuplauti Valdorfo mokytojai tampa dar labiau pavaldūs institucijai, kuriai galiausiai paaukojo savo gyvenimą ir energiją⁵⁴.

Galiausiai mokytojas taip įsitraukia į šį garsųjį „mokyklos gyvenimą“, kad netrukus nebeturi jokio asmeninio gyvenimo⁵⁵. Jei jų situacinis nepritaria mokyklos idėjoms ir praktikai, kolegos jiems sako, kad jie tikriausiai gyvena ne su tuo žmogumi⁵⁶. Kompensuodamas tai, per mokyklą jis randa savotišką naują šeimą. Žinoma, toks gyvenimas izoliacijoje neapsieina be didelių socialinio elgesio problemų. Tokiose mokyklose teko stebėti, kaip mokytojai kolektyviai priekabiauja prie vieno ar kito savo kolegos. Per ketverius mano mokytojavimo metus ne mažiau kaip septyni mokytojai dėl šių persekiojimo veiksmų patyrė sunkią depresiją. Mano nuomone, šios atpirkimo ožio praktikos yra sektantiškos logikos dalis, nes jų funkcija - palaužti asmenis, kurie nesupranta, kas su jais vyksta, siekiant juos po truputį paversti paklusniomis būtybėmis. Visose šiose mokyklose yra nešvarių pasakojimų apie mokytojus, kurie staiga buvo persekiojami skirtingą laiką dėl labai skirtingų ir dažnai beprasmių priežasčių. Tokią bjaurią praktiką skatina tai, kad Šteinerio-Valdorfo mokyklose nėra profsąjungų struktūros, nes Rudolfas Šteineris jai ideologiškai priešinosi.

Be to, dėl nepasitikėjimo „išorinio pasaulio“ teisinėmis taisyklėmis pačios aukos dažnai net nemano skųstis. Nesvarbu, ar jie yra „indoktrinatoriai“, ar indoktrinuoti, persekiojami ar persekiojami, Šteinerio-Valdorfo mokyklų mokytojai dažnai nesuvokia, į kokią sistemą yra įsipainioję ir į kokią sistemą yra įtraukti. Jie paprasčiausiai vadovaujasi logika, kuri yra už jų ribų, o tas pats asmuo savo ruožtu gali būti ir auka, ir šių individualaus naikinimo

⁵⁴ Tik liga kartais suteikia jiems trumpų sąmoningumo langų. Mano atveju būtent didelės sveikatos problemos privertė mane žengti būtiną žingsnį atgal, leidusį nukrypti nuo antroposofinio kelio, kuriuo ketinau pasukti savo gyvenimą.

⁵⁵ Šis reiškinys gerai žinomas Šteinerio mokyklose Vokietijoje, kur mokytojų žmonos vadinamos „našlėmis“, nes niekada nemato savo vyrų.

⁵⁶ Pavyzdžiui, vienai mokytojai kai kurie kolegos nuolat kartojo, kad jos vyras, kuris mokyklą atvirai apibūdino kaip sektą, jos iš tikrųjų nesupranta ir kad jai galbūt reikėtų pagalvoti apie galimybę išeiti kitur.

aktų vykdytojas⁵⁷. Būtent tokiems mokytojams, nebeturintiems asmeninio ar socialinio gyvenimo, nebesidomintiems niekuo kitu, išskyrus Štainerio-Valdorfo pedagogiką ir jos pagrindus, patikėtas mokinių ugdymas. Kaip tada galime apsimesti, kad mus stebina dažnas mokytojų ir mokinių tarpusavio santykių paslydimas ir sentimentalūs reikalai, kai, maža to, emocinių santykių šiluma laikoma vertybe? Tik veidmainyste ir slėpimo strategija galima paaikškinti valdymo institucijų aklumą šiuo klausimu.

Pabaigai

Būtina pabrėžti, kad mano ką tik aprašyta praktika jokių būdu nereikia masinės mokinių indoktrinacijos. Tik nedaugelis jų taps Antroposofijos draugijos nariais, kaip tai padariau aš. Dauguma jų tiesiog įsisavins idėjas, kurių daugiau ar mažiau sąmoningai laikysis. Kai kurie iš jų tik besąlygiškai simpatizuos Štainerio-Valdorfo mokykloms. Kiti nuėjo dirbti į „antroposofų judėjimą“. Tik nedidelė jų dalis taps Antroposofinės draugijos nariais.

Tačiau Valdorfo mokytojai turi visą mokymosi laikotarpį, kad nustatytų tuos, kurie yra imliausi antroposofijos idėjoms. Į juos kreipiamasi paauglystėje, dažnai per mokytoją, su kuriuo jau yra užmegztas artimesnis ryšys. Kalbant apie mane, tai buvo mano istorijos ir geografijos mokytojas, kuris po pamokų pasiimdavo mane į šalį, kad išsamiau aptartų tam tikrus dalykus, kurių negalėjo išplėtoti prieš visą klasę. Prisimenu, kad tiesiogiai kalbėjomės tokiomis temomis kaip reinkarnacija, Kristaus įsikūnijimas, Ahrimano principas ir pan. Su mokiniais, neturinčiais tokio potencialaus prierašumo, šitaip bendraujama nebuvo. Nesiekama įdarbinti pernelyg kritiškų elementų, kurie galėtų būti pavojingi. Be to, mokytojai nedvejodami atvirai parodys mažesnę susidomėjimą ar net tam tikrą panieką tokiems jaunuoliams dėl jų „atvirumo stokos“. Mano istorijos ir geografijos mokytojas kartą man pasakojo, kad vienas jo bendraklasis, nors buvo rimtas ir puikus mokinys, iš „Fausto“ laikotarpio negavo daugiau nei 12 balų vidurkio, nes užsispyrusiai priešinosi tam tikroms „evoliucinėms idėjoms“. Net jei apie tai atvirai nekalbama arba tai daroma ne visada sąmoningai, mokiniai kartais vertinami ne pagal tai, kiek jie laikosi antroposofijos, o pagal jų mokyklinį darbą, ir jie gali jausti spaudimą. Tie, kurie maištauja, turės prisiimti blogų mokinių vaidmenį.

Dažnai jie savo noru paliks mokyklą nebaigę kurso. Taip jie pasielgs norėdami išvengti šio tylaus mokytojų spaudimo, o kartais ir norėdami išvengti bendraklasių, kurie, jausdami mokytojų priešišumą, tampa šio nepritarimo perdavėjais, priešiškumo. *Verrières-le-Buisson* mokykloje toks pažeminimas svyravo nuo paprasto tyčiojimosi, pavyzdžiui, už tai, kad išdrįso vartoti kitokį nei mokykloje vartojamą žodyną, iki karantino ir atviro persekiojimo. Neretai žaidimų aikštelėse vykdavo sistemingos „medžioklės“ ir tam tikrų mokinių, kurie neatitiko Valdorfo modelio, „mušimas“. Mano sesuo, kuri mokėsi šioje mokykloje iki pat

⁵⁷ Tai jokių būdu nesumenkina asmeninės moralinės atsakomybės tų, kurie dalyvavo tokiuose veiksmuose, nes tai žinau iš asmeninės patirties.

įstojimo į licėjų, prisimena košmarą, kurį jai kėlė pertraukos, kai visa klasė ją persekiavo, užspeisdavo į kampą ir mušdavo. Kaip mokytojai, kurie negalėjo nežinoti, kur vyksta muštynės, galėjo nesivarginti prižiūrėti pertraukų? Galų gale, argi jiems visa tai nebuvo labai patogu? Žodinis priekabiavimas prie mokinių vyko net per pamokas, dalyvaujant mokytojui, kuris nesikišo. Vieną kartą mano sesuo, pasigedusi, nuėjo taip toli, kad savo iniciatyva išėjo iš klasės ir pasakė, kad jai nevalia patirti tokių patyčių. Tuomet mokytoja, pajutusi, kad ši kartą galbūt nueita kiek per toli ir kyla pavojus, kad ji gali išeiti, pasivijo ją ir liepė grįžti į savo vietą, paaiškindama, kad ji ir toliau turi stoikiškai kęsti šį išbandymą! Savo ruožtu dabar esu įsitikinęs, kad bendruomenės, jos gyvenimo būdo ir ideologijos priešininkų persekiojimas yra toleruojamas šių mokyklų mokytojų ir yra vaikų sąžinės kontrolės logikos dalis.

Šiose mokyklose labiausiai noriu pasmerkti atotrūkį tarp iš pažiūros naujoviškos, mokinių laisvę ir vystymąsi gerbiančios pedagogikos fasadinės pusės ir paslėptos viduramžiškos tikrovės. Jei pažįstate šias mokyklas iš vidaus, galėtumėte jas palyginti su tikrais „auklėjimo vienuolynais“, kur paklusnumas ezoterinei doktrinai ir kūno bei sielos tarnavimas bendruomenei yra netiesioginė mokytojų taisyklė.

Tikiuosi, kad mano liudijimas leis visiems besąlygiškai šias mokyklas propaguojantiems žurnalistams ar įžymybėms atsargiau jas vertinti.

Tai, kad egzistuoja asmeninio tobulėjimo elementai, nesumenkina fakto, jog šios mokyklos taip pat yra ir terpė, iš kurios antroposofai nuo vaikystės atrenka elementus, imliausius jų pasaulio vizijai ir darbo metodams, o paskui įveda juos į įvairius savo sluoksnius, įskaitant patį uždariausią iš jų - Antroposofijos draugiją ir jos Dvasios Mokslo mokyklą. Ši atranka visada vykdoma remiantis privilegijuotais afektiniais ryšiais, sudarančiais natūralaus giminystės ryšio išpūdį, nors iš tikrųjų jie yra verbavimo politikos dalis. Savo ruožtu man prireikė nemažai laiko, kad suprasčiau, jog taip yra mano asmeninių ryšių su buvusiais mokytojais atveju.

Būčiau linkęs tai pavadinti „švelnia sekta“, nes indoktrinacija vyksta subtiliai ir palaipsniui.

Tačiau tai ne mažiau rimtas pasikėsinimas į vaikų sąžinės laisvę. Tai nėra nereikšmingas reiškinys, nes Antroposofijos draugija yra tokia dogmatiška ir užsidariusi savyje, kad tik tam tikru būdu iš anksto suformuotų asmenų antplūdis leidžia jai atnaujinti narystę. Be Šteinerio-Valdorfo mokyklų mokinių ji tikriausiai sumažėtų iki saujelės asmenų.

Manau, kad be Prancūzijos nacionalinio švietimo paramos vargu ar Šteinerio-Valdorfo mokyklos galėtų išlikti finansiniu ir socialiniu požiūriu: atotrūkis, natūraliai didėjantis tarp jų praktikos ir idėjų, viena vertus, ir šiandieninio pasaulio realijų, kita vertus, turėtų lemti natūralų jų išnykimą⁵⁸.

⁵⁸ Pavyzdžiui, Šteinerio-Valdorfo mokykla Kolmare, su kuria nesudaryta sutartis, moka savo mokytojams tokius menkus atlyginimus, kad tik patys fanatiškiausi elementai vis dar gali sutikti joje likti, arba tie, kurie nebeturi pasirinkimo.

Versta iš <https://gregoireperra>.

Iš prancūzų kalbos vertė diak. Lukas Skroblas